

ZARAR SİGORTALARINDA “LÜTUF ÖDEMESİ” (EX GRATIA) KAVRAMI VE HALEFİYET İLİŞKİSİ İLE REASÜRANS SÖZLEŞMELERİ AÇISINDAN BAŞLICA HUKUKİ SONUÇLARI

Dr. Öğr. Üyesi Semih Sırrı ÖZDEMİR*

Öz

Lütuf ödemesi, sigorta sözleşmesine yönelik parasal karşılığı olan bir talebin, yükümlülük altında bulunmamasına rağmen, bu yöndeki iradesine dayalı olarak, sigortacı tarafından karşılanması olarak tanımlanabilir. Kavramın sınırlarının tespiti, uygulamada hem sigorta hem de reasürans sözleşmeleri açısından yapılan tazminat ödemelerinin hukuki sonuçlarının anlaşılabilmesi için önemlidir. Belirtilen çerçevede çalışmanın ilk bölümünde, *ex gratia* kavramına ve lütuf ödemesinin tanımına yer verilmekte; bu çerçevede, oluşturduğu sonuçlar açısından, sigortacının iradesi, amaçları ve bu ödemenin görünüm biçimleri ayrı ayrı incelenmektedir. İkinci bölümde, kavramın hukuki niteliği, borç tanınması ve bağış ihtimalleri üzerinden irdelenmektedir. Son bölümde ise, lütuf ödemesine sigorta ve reasürans sözleşmesi açısından bağlanan sonuçlar, ilgili yargı kararlarının incelenmesi suretiyle açıklanmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi. Hacettepe Üniversitesi, Özel Hukuk Bölümü, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye | Asst. Prof., Hacettepe University, Faculty of Law, Department of Private Law, Commercial Law Department, Ankara, Turkey.

✉ semihozdemir@hacettepe.edu.tr • ORCID 0000-0003-0467-1517

✎ **Atf Şekli** | Cite As: ÖZDEMİR, Semih Sırrı : “Zarar sigortalarında “Lütuf Ödemesi” (Ex Gratia) Kavramı ve Halefiyet İlişkisi ile Reasürans Sözleşmeleri Açısından Başlıca Hukuki Sonuçları”, SÜHFD, C. 31, S. 3, 2023, s. 1431-1464.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Anahtar Kelimeler

Ex gratia • Lütuf Ödemesi • Sigorta • Sigorta Tazminatı • Halefiyet

THE CONCEPT OF “EX GRATIA” IN LOSS INSURANCES AND ITS LEGAL CONSEQUENCES FOR THE INSURER’S SUBROGATION RIGHT AND REINSURANCE CONTRACT

Abstract

Ex gratia may be defined as a payment of a monetary claim in terms of the insurance contract by the insurer based on the insurer's will, although there is not such an obligation. Determining the limits of the concept is important to understand the legal consequences of indemnity payments made in terms of both insurance and reinsurance contracts in practice. Within this framework, in the first part of the study, the concept and the definition of ex gratia are given; within this framework, the will of the insurer, its objectives and the forms of this payment are analyzed. In the second part, the legal nature of the concept is analyzed through the possibilities of recognition of obligation and donation. In the last part, the consequences attached to the ex gratia in terms of insurance and reinsurance contracts are explained by analyzing the relevant judicial decisions.

Keywords

Ex Gratia • Grace Payment • Insurance • Indemnity • Subrogation

GİRİŞ

Sigortalının tazminata hak kazanıp kazanmadığının değerlendirilmesinde, teminat kapsamı, sözleşme süresi ve muafiyetler gibi sigorta sözleşmesine ilişkin esasların yanı sıra; rizikonun kim tarafından gerçekleştirildiği, ortada kast unsurunun bulunup bulunmadığı gibi somut olaya ilişkin esaslar da incelemeye tabi tutulur. Tüm bu süreçte, sigortacıdan beklenebilecek genel yaklaşım, anılan değişkenlerin detaylı olarak tetkiki ve tazminat ödemesinin ancak, sözleşmenin ve mevzuatın gerektirdiği ölçüde yapılmasıdır.

Bununla birlikte, kurumsal marka algısının korunması, belirli bir sigortalı ile ticari ilişkilerin devam ettirilmesi veya bir afette topluma destek sunma çabası, sigortacının bu genel yaklaşımın dışına çıkmasına neden olabilir. Bu durumda sigortacı, sigorta sözleşmesine yönelik parasal karşılığı olan bir talebi, aslında yükümlü olmamasına rağmen

bilinçli olarak karşılamaktadır. Talebin sigorta sözleşmesi ile sunulan himaye kapsamı dışında yer alması halinde, yapılan ödemenin tamamı lütuf kapsamında sayılacaktır. Himaye kapsamındaki bir riziko nedeniyle meydana gelen zarara dair tazmin talebinin, oluşan zarardan fazla olması durumunda ise, tespit edilen zararı aşan kısım genellikle lütuf ödemesi olarak değerlendirilir.

Ödemenin vasfının tespiti, sigorta sözleşmesinden doğan halefiyet ilişkisi ile reasürans sözleşmesine dayalı talepler açısından sonuç doğurmaktadır. Bu nedenle, kavramın sınırlarının belirlenmesi öğretici ve uygulama açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede, sigortacının ödemedeki iradesinin, amacının ve ödemenin ne şekilde gerçekleştirildiğinin tespiti de gereklidir.

Çalışmanın ilk bölümünde, bir kavram olarak *ex gratia* ve bunun sigorta hukukundaki görünümü olarak lütuf ödemesi tanımlanmaktadır. Ayrıca, lütuf ödemesinin unsurlarının, uygulamaya ilişkin karşımıza çıkabilecek farklı ihtimaller de gözetilerek, tespit edilmesi amaçlanmaktadır. İkinci bölümde, lütuf ödemesinin hukuki niteliğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Son bölümde, kavramın halefiyet ve reasürans sözleşmesine dayalı talepler açısından hukuki sonuçları incelenmektedir.

I. KAVRAM VE UNSURLARI

A. Ex Gratia Kavramı

Ex Gratia kavramı, muhatabının talep hakkının bulunmadığı bir ödemenin, bu yönde zorunluluk altında bulunmayan bir kişi tarafından, kendi iradesine dayalı olarak gerçekleştirilmesi şeklinde açıklanabilir¹. Kelime olarak birebir çevirisi ise, “iyilikten” veya “lütuftan” ifadelerine karşılık gelmektedir².

¹ Kavrama ilişkin tanımlar hakkında örnek olarak bkz. <https://www.wordreference.com/definition/ex%20gratia>; <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ex%20gratia>; <https://www.collinsdictionary.com/us/dictionary/english/ex-gratia> (erişim tarihi: 14.11.2022).

² https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/ex-gratia_2, (erişim tarihi: 14.11.2022).

Sigorta hukuku öğretisinde, kavram genellikle “hatır”³ veya “lütuf”⁴ ödemesi olarak anılmakta veya doğrudan *ex gratia* ifadesinin kullanımı tercih edilmektedir⁵. Türk yargı kararlarında ise, kavrama çoğunlukta sigorta hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar çerçevesinde yer verilmektedir⁶. Çeviriyi esas alarak “lütuf ödemesi”⁷ ve “hatır ödemesi”⁸ ifadelerine yer verenlerin yanı sıra; *ex gratia* kavramını kullanmakla

-
- ³ “Hatır ödemesi” kullanımını tercih edenlere örnek olarak bkz. **KENDER**, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2021, s. 58; **YAZICIOĞLU**, Emine: Mal Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Bazı Hususlar, Sigorta Hukuku Sempozyumları, İstanbul 2018, s. 485-487; **ATAMER**, Kerim: Geçmişe Etkili Sigorta, Prof.Dr. Sabih Arkan’a Armağan, İstanbul 2019, s. 239; **ÖLMEZ**, Fatih: Sigortalının Sigortacının Halefiyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü, İstanbul 2020, s. 18-19.
- ⁴ “Lütuf ödemesi” kullanımını tercih edenlere örnek olarak bkz. **ÜNAN**, Samim: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku C. II, (C. II), İstanbul 2016, s. 243-244; **KAYIHAN**, Şaban: Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti, Cevdet Yavuz’a Armağan, İstanbul 2012, s. 1602; **AKGÜN**, Evrim: Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi, İstanbul 2017, s. 319-320. Her iki kullanıma da birlikte yer veren yazarlara örnek olarak bkz. **KOŞUT DOĞRUSÖZ**, Hanife: Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Sisteminin Sigorta Hukukundan Kaynaklanan Uyuşmazlıklara Uygulanması ve Sigortacılık Tahkimi ile Karşılaştırması, Sermaye Şirketleri Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu, (19.06.2019), İstanbul 2020, s. 40.
- ⁵ “*Ex gratia*” kullanımını tercih edenlere örnek olarak bkz. **ÜNAN**, Samim: Deniz Yoluyla Yapılan Taşımalarda Yük Zararını Ödeyen Sigortacının Taşıyana Karşı Açtığı Halefiyete Dayanan Rücu Davasına İlişkin Bazı Sorular, (Yük Zararı), (26.04.1991 tarihli Sempozyum), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1991, s. 230-231; **ŞENOCAK**, Kemal: Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Mağdurun Doğrudan Doğruya Sigortacı Karşısındaki Alacak Hakkı, Batider, C. 25, S. 4, 2009, s. 289-291; **MEMİŞ**, Tekin: Kısmi Hasar Halinde Sigorta Sözleşmesinin Feshi, (22.12.2017 tarihli Sempozyum), Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 2018, s. 237; **ARAL ELDELEKLİOĞLU**, İrem: Yangın Sigortalarında Yapı Malikine Rücu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 997.
- ⁶ Kavrama Türk öğretisinde uluslararası hukuk kapsamında da yer verilmeyle birlikte; çalışma konusu dışında kaldığı için, bu yönde açıklamaya yer verilmemiştir, (Örnek olarak bkz. **KUL**, Muhammet: Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları, İstanbul 2020, s. 118-119).
- ⁷ “...Hasarın poliçe kapsamında bulunmadığını, ödemenin *ex gratia* (lütuf ödemesi) olduğunu savunduğu halde...”, (11. HD., E. 2012/18144 K. 2013/16028 T. 18.09.2013; Lexpera).
- ⁸ “...Riskin sigorta teminatında olmadığı, davacının hatır ödemesi (*ex gratia*) niteliğindeki ödemesini halefiyet ilkelerine göre isteyemeyeceği...”, (11. HD., E. 2001/7150 K. 2001/9820 T. 13.12.2001; Lexpera);

yetinen kararlar da mevcuttur⁹. Ayrıca, çeviriden bağımsız bir anlam üzerine inşa edilen "gereksiz ödeme"¹⁰, "bile bile ödeme"¹¹ veya "sözleşme hükümlerine ters düşen bir ödeme"¹² ifadelerinin nadiren kullanımı da tespit edilebilmektedir.

"*Ex gratia*" kavramı, ödemenin vasfı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, muhatabın menfaatine yönelik olarak gerçekleştirilen bu eylemin niteliğini karşılamakta, öğretide sıklıkla kullanılan iki karşılık arasından, "lütuf ödemesi" ifadesinin daha yerinde olduğu kanaatindeyiz. "Hatır ödemesi" kavramının tercih edilmemesinin gerekçesi, anlam itibarıyla yapılan ödemenin vasfı üzerinde değil, muhatap ve ödemeyi yapan arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşmasıdır. Ödemeyi yapanın, bu yönde karar alma gerekçesinin, muhatabın kişiliğinden ve onunla arasındaki ilişkiden tamamen bağımsız bir nedene de dayanması ihtimali, anılan kanaate ulaşılmasında etkili olmuştur.

B. Sigorta Hukuku Açısından Kavramın Tanımının ve Unsurlarının Değerlendirilmesi

Omağ tarafından kavram, şu şekilde tanımlanmaktadır: "*Ex gratia* ödeme, gerek sözleşmenin yazılış tarzı, gerekse hasarın oluş şekli itibarıyla, hasarın, sigorta teminatı dışında kalmasından dolayı sigortalıların, poliçe özel ve genel şartlarına ters düşen tazminat talepleriyle, ekspertiz sonuçlarına vaki itirazlarının değerlendirilerek yapılan fazla ödemelerdir"¹³.

Anılan baskın unsurun birçok durumda kolaylıkla tespit edilebilir olması, kavramın kapsamına dahil olan ödemelerin kesin bir şekilde belirlenmesi için yeterli değildir. Lütuf ödemesinin, sigorta ve reasürans

⁹ "...Hasar teminat kapsamında olmamasına rağmen davalıya "ex-gratia" olarak 75.000 TL ödeme yapıldığını...", (17. HD., E. 2013/13296 K. 2015/1053 T. 27.1.2015; Lexpera).

¹⁰ "...Teminat kapsamı dışında bulunan klima hasarından sorumlu olmamasına rağmen gereksiz (Ex Gratia) ödeme yapan sigorta şirketinin bu hasar kalemi ile ilgili olarak halefiyet hakkını kazanması söz konusu değildir.", (11. HD., E. 2001/8843 K. 2002/1173 T. 12.02.2002; Lexpera).

¹¹ "Davacının sigortalısına yaptığı ödeme bile bile (ex gratia) bir ödeme olsa dahi...", (11. HD., E. 2006/6960 K. 2007/9350 T. 19.06.2007; Lexpera).

¹² "...Sigortacının sigortalısına sözleşme hükümlerine ters düşen bir ödeme (ex gratia ödeme) yapması halinde", (11. HD., E. 2004/3900 K. 2005/449 T. 31.01.2005; Lexpera).

¹³ OMAĞ, Merih Kemal: Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, İstanbul 2011, s. 85.

sözleşmeleri açısından halefiyete ilişkin sonuçları, kavramın sınırlarının detaylı bir şekilde tespitini gerekli kılmaktadır. Somut olayda sigortacının iradesinin mevcut olup olmadığı, ödemeye neden olan gerekçeler ve sigortalıya sağlanan ekonomik menfaatin içeriği, bu hususta ayrıca irdelenmelidir.

Bu bölüm altında değerlendirilen unsurlar çerçevesinde kavramı, “sigorta sözleşmesine ilişkin parayla ölçülebilen bir değer, herhangi bir yükümlülük altında bulunmamasına rağmen, sigortacı tarafından kendi isteğiyle ödenmesi” şeklinde tanımlamaktayız.

1. Sigortacının, Zorunlu Olmamasına Rağmen, Ödeme İradesinin Mevcudiyeti

Sigorta hukuku açısından lütuf ödemesi, sigortacı ve sigortalı arasında gerçekleştirilir¹⁴. Bu uygulama zarar sigortası altında yer alan tüm sigorta sözleşmeleri açısından karşımıza çıkabilmektedir. Tazminatın sigortalı yerine bir başkasına ödenebileceğinin veya ödenmesi gerektiğinin düzenlendiği durumlarda; bu kişilere yapılan ödeme de anılan kapsamdadır¹⁵. Belirtilen taraflar arasında mevcut bir sigorta sözleşmesi olsa dahi, sigorta hukuku dışındaki başka hukuki ilişkilere veya iddialara dayanan; işçilik alacağı, kira veya tazminat gibi ödemeler, sigorta hukuku anlamında lütuf ödemesi olarak değerlendirilemeyecektir. Bu yönüyle lütuf ödemesinin konusunun, sigorta hukukundan kaynaklanan veya kaynaklandığı kabul edilen bir ilişkiye dayanması aranır. Bu ilişki, sona ermiş veya çeşitli nedenlerle geçersizliğine hükmedilmiş olsa dahi, sigortacının ödeme gerekçesinin bu ilişkiyi temel alması yeterlidir.

Sigortacı tarafından ödemenin, bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesi aranmalıdır. Bu irade, sigortalının talebi üzerine veya bu talep bulunmaksızın, kendiliğinden de ortaya çıkabilir. Sigortacı, ödeme yönünde bir hukuki gereklilik taşımadığını ve buna rağmen

¹⁴ Kavram, vergi hukuku gibi diğer alanlarda da kullanılmaktadır, (Örnek olarak bkz. **BAIGENT**, Alison /**SHRUBSALL**, Vivien: G. C. H. Q. Taxation of the "Ex Gratia Payments The Modern Law Review, C. 50, S. 5, 1987, s. 649-655. Kavram bu alanlarda da, aslında ödenmesi gerekmeyen bir ödemenin yapılmasının tanımlanması amacıyla kullanılmaktadır. Sigorta hukuku ile sınırlı olmaksızın, bu çerçevedeki bir ödemeyi alan kişinin, elde edilen bu meblağdan dolayı vergilendirilmesi, atıf yapılan çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

¹⁵ Örnek olarak bkz. TTK m. 1457.

ödemede bulunduğunu bilmelidir. Bilme unsuru, lütuf ödemesini; sigortacının sigorta poliçesini, mevzuatı, somut olayı ve sigortalının yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini yanlış yorumlamasından ayırmaktadır¹⁶. Lütuf ödemesi, kanaatimizce, sigortacının veya çalışanlarının ihmali veya hesap hatası nedeniyle gerçekleştirilen fazla ödemeden de farklıdır. Sigortalının açıklamalarının veya rizikonun gerçekleşme koşullarına veya oluşan zarar toplamına ilişkin eksper beyanlarının içerdiği yanlış veya yanıltıcı ifadelerle dayalı ödeme de lütuf ödemesi kapsamında değildir. Hata veya hile halinde, sigortacının işlem iradesinin geçerliliğini etkileyebilen bir sebep bulunmaktadır¹⁷. Lütuf ödemesinde ise, karar doğrudan sigortacının bu yöndeki açık iradesine dayanmaktadır. Bu açıdan, teminat dışı ödeme ve lütuf ödemesi kavramlarının eşdeğer olmadığı; lütuf ödemesinin genellikle, teminat dışı ödemenin bir alt başlığı olarak karşımıza çıktığı vurgulanmalıdır. Uygulamada en sık karşılaşılan örnekler üzerinden tasnif gerçekleştirilirse, teminat dışı ödemenin; irade bozukluğuna ve lütuf ödemesine dayalı olmak üzere, iki alt başlığa ayrılacağı görüşünderiz.

Konuya ilişkin bir Yargıtay kararında, sigortacının belirli bir ödemeyi sehven yaptığı iddiası; ödemenin poliçe kapsamı dışında olduğu tespit edilmesine rağmen, lütuf ödemesi olarak kabul edilmiştir¹⁸. Kararda dayanılan gerekçe, kendisi tarafından düzenlenen poliçeye dayalı olarak hatalı ödeme yapılmasının, tacir olan sigortacının basiretli davranma yükümü ile örtüşmeyeceğidir. Basiretli davranma yükümünün, tacirin hatası neticesinde gerçekleştirdiği işlemlerde,

¹⁶ Saik hatasının lütuf ödemesi oluşturmayacağı açısından, aynı yönde bkz. **BALDUĞ**, Emine: Zarar Sigortalarında Sigortacının Lütuf (Ex-Gratia) Ödemesi Kavramı ve Sonuçları, Terazi Hukuk Dergisi, C. 16, S. 173, 2021, s. 110.

¹⁷ İşlem iradesi ve yanılma kavramları hakkında bkz. **KANIŞLI**, Erhan: İsviçre-Türk Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma, İstanbul 2018, s. 53-62.

¹⁸ "Ödemenin sehven yapıldığı ileri sürülerek, ödemenin sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak iadesi talep edilmiştir. Davacı ... ancak sigorta poliçesi çerçevesinde ödeme yapmakla yükümlü olup, kendisi tarafından düzenlemiş olan poliçeye dayalı olarak ödeme yaparken basiretli bir tacir gibi davranarak gerekli incelemeyi yapması gerekirken bu şekilde davranmamış ve poliçe teminatında olmayan bir ödemeyi iradi olarak gerçekleştirmiştir. Her ne kadar TBK'nın 78/1 maddesi "Borçlanmadığı edimi kendi isteğiyle yerine getiren kimse, bunu ancak, kendisini borçlu sanarak yerine getirdiğini ispat ederse geri isteyebilir." hükmünü havi ise de, davacı ... şirketinin, kendi düzenlemiş olduğu poliçeye dayalı olarak yaptığı ödemeyi "kendisini borçlu sanarak" yapmış olduğunu ileri sürmesi mümkün değildir.", (17. HD., E. 2016/12674 K. 2019/4847 T. 16.4.2019; Lexpera).

meydana gelen irade bozukluğunu ortadan kaldıracak veya hiç meydana gelmemesini sağlayacak düzeyde geniş yorumlanmaması gerektiği kanaatindeyiz¹⁹. Tacirin basiretli davranma yükümü, somut olayda, en fazla hataya düşmekte kusurlu olması sonucunu doğurabilir ki, kişinin kusurla hataya düşmesine bağlanan sonuç, karşı tarafın zararını tazmine mahkûm edilmesidir (TBK m. 35). Bu ihtimalde de sözleşmenin iptal istenilebilir. Bu nedenle, lütuf ödemesinde hataya düşen sigortacı, bu hatasında kusurlu olsa dahi, bunun iadesini isteyebilecektir²⁰. Dolayısıyla, irade bozukluğunun tespit edilebildiği bir durumda, sigortacının ödeme iradesinin mevcut bulunmayacağı gerekçesiyle, anılan karara katılmamaktayız.

Bazı durumlarda, sigortacının hesapladığı tazminat toplamı, sigortalının talep ettiği altına kalabilir. İlk olarak, aradaki bu fark, açık bir şekilde teminat kapsamı dışında kalan taleplere dayanabilir. Teminat kapsamının sigortalı tarafından bilinmemesi veya yanlış yorumlanması, bunun nedenleri arasındadır. İkinci ihtimal, teminat kapsamındaki bir talep çerçevesinde, somut olayın taraflarca farklı yorumlanmasıdır. Türk Ticaret Kanunu'nda, zararın önlenmesi veya riziko kapsamının belirlenmesi için yapılan makul giderlere ilişkin olarak yer verilen hükümler (m. 1426, 1448), bu kapsamda örnek olarak sunulabilir²¹.

Açık bir şekilde teminat kapsamı dışında kalan bir talebin sigortacının iradesiyle kabulü, lütuf ödemesidir. Somut olaya ilişkin

¹⁹ Basiretli tacir kavramının yargı kararlarında aşırı sert uygulanmasına yönelik öğretilerdeki benzeri eleştirilere örnek olarak ayrıca bkz. **KURTULAN**, Gökçe: Türk Hukukunda İmkânsızlık ve Aşırı İfa Güçlüğü'nün Karşılaştırılması, Batider, CX. 32, S. 3, 2016, s. 217-221

²⁰ "Sözleşme yapılırken hataya düşen tarafın kusurlu bulunması sözleşmenin iptaline engel değildir. Ne var ki, TBK'nin 35. (BK'nin 26.) maddesinde öngörüldüğü gibi hatayı bilmeyen veya bilecek durumda bulunmayan ve kusursuz olan karşı tarafın menfi, gerektiğinde müspet zararının ödenmesi gerekir.", (1. HD., E. 2017/2166 K. 2017/2961 T. 29.5.2017; Lexpera). Basiretli tacir olmaktan kaynaklanan yükümün kararın öngördüğü kıstas çerçevesinde uygulanması, hesap hatası nedeniyle ödeme yapan bir bankanın da, bu bedelin tahsilini talep edememesi gibi ağır bir sonuç doğuracaktır.

²¹ "Bu nedenle, başvuran tarafça talep edilen 515,00 TL'lik ücretin makul gider olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.", (Sigorta Tahkim Komisyonu, K. 2021/158389, T. 2.12.2021; Lexpera); "ekspertiz ücretinin makul giderlerden olduğu anlaşıldığından davacının yapmış olduğu ekspertiz ödemesi olarak 268,97 TL yargılama giderinin davalıdan tahsiline karar verilmiş...", (İstanbul 4. Asliye Ticaret Mahkemesi, E. 2022/65 K. 2022/533, T. 20.9.2022; Lexpera).

değerlendirmeyi gerektiren talepler açısından ise, ikili bir ayrım yürütülebilir. İlki, sigortacının, masrafların anılan kısmının makul olarak değerlendirilemeyeceği kanaatinde olmasına rağmen, müşteri memnuniyetinin temini benzeri gerekçelerle talebi kabul etmesidir. Sigorta tazminatını ödeme borcunun kapsamı dışında kalan bu talebin kabulü, lütuf ödemesine sebep olacaktır. İkinci olasılık, sigortalının istemi üzerine yapılan yeniden değerlendirmede sigortacının, ödemesi reddedilmiş olan masrafların da makul sınırlar içinde kaldığı kanaatine ulaşmasıdır. Bu durumda, ödeme sözleşme hükümleri doğrultusunda gerçekleştirilmiş olacak ve lütuf ödemesi kapsamında sayılmayacaktır. Belirtilen örnekler çerçevesinde, sigortacının kendisine yöneltilen taleplerin değerlendirilmesi sürecindeki iradesinin, ödemenin niteliğinin tespiti açısından belirleyici unsurlar arasında bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu iradenin dışarıdan tespiti ve ispatı her durumda mümkün olmamakla birlikte; kabul beyanında yer verilen ifadelerden ve sigortacıyı temsilen sürece dahil olan kişilerin beyanlarından bu amaçla yararlanılabilir. Anılan görüşümüzün temel istisnası, mevzuat ya da sigorta genel şartlarının değerlendirilmesinde takdir unsuruna yer verdiği tazminat kalemlerine ilişkin olarak, somut olayın esasları dikkate alındığında, makul sınırları açık ve belirgin bir biçimde aşan taleplerin sigortacı tarafından kabul edilmesidir. Belirtilen durumun da genellikle lütuf ödemesi çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Sigortalı tarafından sigortacıya rizikonun gerçekleştiği ve sigorta sözleşmesi çerçevesinde kendisine tazminat ödemesi yapılması talebi iletildiğinde²²; mevzuat, sigorta sözleşmesi ve somut olayın bir arada değerlendirilmesi neticesinde, sigortacı tarafından bu durumun tazminat ödeme borcu doğurmadığı sonucuna ulaşılabilir. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın, arabuluculuk sürecinde uzlaşmayla veya mahkemenin sigortalının talebinin kabulüne dair hükmü ile sona erdirilmesi ihtimali, konumuz açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Mahkemenin anılan kararı, Türk hukuku açısından, talebin sigorta sözleşmesi çerçevesinde karşılanması gerekip gerekmediğine ilişkin uyuşmazlığı kesin olarak sonuçlandırmaktadır. Mahkemenin kararına dayalı olarak yapılan ödeme, sigortacının kanaati aksi yönde olmaya devam etse dahi, bir sigorta tazminatıdır; dolayısıyla da lütuf ödemesi olarak değerlendirilemez. Konu arabuluculuk görüşmelerinde uzlaşılması çerçevesinde değerlendirilirse, süreç içinde sunulan delil ve

²² Bkz. Türk Ticaret Kanunu m. 1446/1 ve 1427.

açıklamaların sigortacı tarafından tetkik edilerek, sigorta tazminatı ödenmesi borcunun mevcudiyetinin tespit edilmesi halinde, üzerinde uzlaşılan rakamın²³ da sigorta tazminatı vasfında olacağı sonucuna ulaşılabilir. Belirli kalemlerin lütuf ödemesi vasfında bulunduğu tutanakta açıkça belirtilmesi veya kararlaştırılan bedelin lütuf ödemesi vasfında olduğunun şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlaşılması²⁴, anılan sonucun istisnaları arasında sayılabilir.

Sonuç olarak, lütuf ödemesinin varlığı için, zorunlu tutulmadığı bir bedeli ödeyen sigortacının mevcudiyeti aranmalıdır. İstemin veya buna bağlı olarak sunulan delillerin yeniden değerlendirilmesi, sigortacının kararını tazmin talebinin haklı olduğu yönünde değiştiriyorsa veya bu yönde bağlayıcı bir yargı kararı mevcutsa; artık, karşımızda sigortalıya sözleşme çerçevesinde ödenmesi gereken bir sigorta tazminatı bulunmaktadır ve bu, lütuf ödemesi vasfı taşımayacaktır.

2. Ödeme İradesinin Farklı Gerekelere Dayanabilmesi

Lütuf ödemesi yapan sigortacının, bu yöndeki saiki farklı gerekçelere dayanabilir. Bunlar ticari ve sosyal olmak üzere iki ana başlıkta incelenebilir. Ticari amaçlı ödemede, sigortacı başka ekonomik menfaatleri gözetmekte ve bunların zarara uğramaması gayesiyle, lütuf ödemesine katlanmayı tercih etmektedir. Sigortacı, medyaya yansımaları durumunda marka algısına zarar vereceğini düşündüğü bir talep açısından anlaşma yoluna gidebilir²⁵. Sigortacının, sigorta ettirenle ticari

²³ Konuya ilişkin bir anlaşma örneği için bkz. Canterbury Earthquakes Insurance Tribunal, CEIT-010-2020, <https://www.justice.govt.nz/assets/Documents/Decisions/211130-G-decision.pdf>, (erişim tarihi: 17.11.2022). Konuya ilişkin farklı bir hukuk sistemiyle sınırlı değerlendirme için bkz. Windiantina, Wiwin/Suparman, Eman/ Ikhwansyah, Isis/Suryanti, Nyulistawat: Ex Gratia as an Alternative for Settlement of Insurance Claims Outside the Court, Cogent Social Sciences, C. 8, s. 1, 2022, s. 4-6.

²⁴ Sigorta konusu vasfında bulunmadığı açık bir şekilde belirli olan mallar üzerinde meydana gelen zararın karşılanması, genel olarak bu duruma örnek verilebilir.

²⁵ Teminat kapsamına ayrıca eklenmemiş olmasına rağmen, 'kötü niyetli hareketler' sonucunda meydana gelen ve bu nedenle de teminat dışı kalan bir yangında sigorta şirketinin; evdeki sakinlerden birinin solunum cihazının ve tekerlekli sandalyesinin bedelini ödemeyi, duruma ilişkin şikayetlere sosyal medyada yer verilmesi sonrasında kabul etmesi, buna örnek olarak verilebilir, (Bkz. Yangın Sigortası Genel Şartları, A.3, 2.8).

ilişkilerini sürdürme gayesi, bir diğer nedendir²⁶. Bunda, sigorta ettirenle akdedilen çok sayıda farklı sigorta sözleşmesinin mevcudiyeti²⁷, sigorta primi karşısında talep edilen tazminatın orantısız küçüklüğü²⁸ veya uzun yıllardır sigortalı olmasına rağmen, hiç zarar bildiriminde bulunmamış bir kişiyle²⁹ gelecekte de sözleşme akdetmeye devam etme gayesi etkili olmuş olabilir. Lütuf ödemesi gerçekleştirilmesinin gerekçesini, buna dayalı maddi beklentilerin veya kâr/zarar hesaplarının oluşturması, ödemenin vasfını etkilemeyecektir. Zorunlu olunmadığı halde yapılan ödeme, bunu aşan kâr beklentisiyle gerçekleştirilmiş olsa ve nihayetinde, orta vadede sigortacı bu kararı nedeniyle kâra geçse dahi, lütuf ödemesi olarak kabul edilmelidir.

Sosyal amaçlı ödemede sigorta şirketi, toplumun geneli nezdinde sonuçlar doğuran deprem ya da salgın gibi bir olay karşısında, teminat dışı talepleri karşılamaktadır. Esasında, bu yaklaşımın da büyük oranda ticari amaçlı olarak, marka algısının korunması veya geliştirilmesi ile ilgili olduğu ileri sürülebilir. Sigorta şirketlerinin, kamu tarafından bu ödemeleri gerçekleştirmeleri için teşvik edilmeleri de mümkündür³⁰. Belirtilen teşvik, sigortacılar üzerinde bir zorunluluk oluşturmamakta ve

²⁶ Aynı yönde bkz. ÖLMEZ, s. 17-18.

²⁷ Bir araç kiralama filosofunun tüm kasko sigortası sözleşmelerine taraf olan sigortacının, bu ticari ilişkinin sürdürülmesi gayesiyle, bazı teminat dışı talepleri karşılaması, buna örnek olarak verilebilir.

²⁸ Bir alışveriş merkezi otoparkındaki araçlar için, alışveriş merkezini işleten tüzel kişi ile arasında üçüncü kişi lehine sigorta sözleşmesi akdedilen sigortacının; sigorta ettiren tarafından sözleşme dönemi içinde kendisine zaten nadiren sunulan taleplerin tamamını, teminat dışında kalsalar dahi karşılaması, buna örnek olarak verilebilir.

²⁹ Kasko sigortasını on yıldır aynı sigorta şirketiyle akdeden sigortalının, onuncu sözleşme döneminde bildirdiği ve teminat dışında kaldığı anlaşılan talebinin karşılanması, buna örnek olarak verilebilir.

³⁰ "...zararların tazmininde, ilgili sigorta poliçelerinde teminatı sınırlayan hususların sigortalı lehine yorumlanarak zarar gören vatandaşların teminatsız bırakılmaması adına azami özenin gösterilmesi, hasar ödemelerinin mümkün olan durumlarda sigorta şirketlerince hatır ödemesi (ex-gratia) kapsamında değerlendirilmesi faydalı olacaktır.", (TC Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2021/10 sayılı Sektör Duyurusu, 20.08.2021), https://tsb.org.tr/media/attachments/2021-10_SD.pdf, (erişim tarihi: 17.11.2022). Coronavirus (COVID-19)—Insurers Face Risks from Ex-gratia Payment Orders, LexisNexis, https://www.lexisnexis.com/uk/lexispsl/insuranceandreinsurance/document/412012/5 YJP-PFB3-GXFD-80FM-00000-00/Coronavirus_COVID_19_Insurers_face_risks_from_ex_gratia_payment_orders, (yayın tarihi: 01.04.2020, erişim tarihi: 17.11.2022).

takdiri onlara bırakmaktadır. Bu teminat dışı ödeme, sigortacının özgür iradesine dayalı olarak yapıldığı için, lütuf ödemesi kapsamındadır. Ancak bu ödemelerin, sigorta şirketlerinin mali yapısı üzerinde belirgin bir baskı oluşturmaları muhtemeldir. Mevzuat, sigorta şirketlerinin mali yapısının gözetimi ve sorunların tespiti halinde gereken uyarıların yapılması ve tedbirlerin alınmasında ilgili idareyi yetkili kılmıştır³¹. Sigorta şirketlerinin anılan lütuf ödemelerini kamu tarafından yapılan teşvik duyurusu çerçevesinde gerçekleştirmelerinin, doğrudan bu ödemelerden kaynaklanacak mali sorunlar yönünden, ilgili idari yaptırımlara karşı dolaylı bir güvence sağlayacağı öngörülebilir. Bunun karşımıza, sigorta şirketinin anılan ödemeler nedeniyle bozulan mali tablosuna ilişkin mevzuattan doğan bazı yaptırımların, ilgili idare tarafından uygulanmaması veya uygulanmasının geciktirilmesi şeklinde çıkması olasıdır³². Teşvik açısından belirtilen bu sonucun, ilgili mevzuatta bu hususta açık bir istisna getirilmedikçe, tamamen idarenin takdirine bırakılmış olduğu belirtilmelidir.

3. Lütuf Ödemesinin Farklı Şekillerde Gerçekleştirilebilmesi

Sigortacılar tarafından, sigorta sözleşmeleri çerçevesinde sigortalılara destekleyici bazı ek hizmetler (*asistans*) taahhüt edilebilmektedir. Yangın sigortasında çilingir hizmeti veya tamamlayıcı sağlık sigortasında kapsamlı sağlık taraması hizmeti sunulması, buna örnek olarak verilebilir. Bu hizmetlerin kullanılması için, sigorta sözleşmesinde tanımlanan rizikonun gerçekleşmesi şart değildir. Örneğin, konutta yangın meydana gelmese de, çilingir hizmetinden

³¹ “Mali bünyesinin sigortalıların hak ve menfaatlerini tehlikeye düşürecek şekilde zayıfladığının, yapılan yerinde denetim sonucu düzenlenen raporla veya gözetim kapsamında elde edilen bilgilere göre yapılan değerlendirmeler sonucunda tespit edilmesi durumunda, Müsteşarlık mali bünyesinde olumsuzluk bulunan şirketleri gerekli düzeltimin yapılabilmesini teminen uyarır. Ancak; gerekli hallerde herhangi bir uyarı yapılmaksızın, Bakanlıkça bu Yönetmeliğin 12 nci veya 13 üncü maddesinde belirtilen tedbirler de doğrudan alınabilir.”, (Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Mali Bünyelerine İlişkin Yönetmelik, (RG. T. 07.08.2007, S. 26606), m. 10/1).

³² Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Mali Bünyelerine İlişkin Yönetmelik m. 10/1 uyarınca, anılan teşvik çerçevesinde ödemeler gerçekleştirmiş olan sigorta şirketleri yönünden, idarenin yürüttüğü takdirde; mali bünyenin zayıfladığının kabulü için daha yüksek bir eşik araması, değerlendirmelerin şirketin bu durumu gözetilerek daha lehe şekilde gerçekleştirilmesi, uyarıda bulunulması halinde bu durumun düzeltilmesi için sigorta şirketine daha uzun bir süre tanınması gibi yaklaşımlar, belirttiğimiz dolaylı güvenceye örnek olarak verilebilir.

yararlanılabilmektedir. Geneli itibariyle bu hizmetlerin, sigorta sözleşmesinin esasına ilişkin olmadığı ve sigorta tazminatı niteliği taşımadığı anlaşılmaktadır. Bunlar, sözleşmeden doğan yan edim yükümlülüğü³³ vasfındadır. Sözleşme çerçevesinde sunulan sınırlar dâhilinde bunların karşılanması, sigorta sözleşmesindeki rizikonun gerçekleşmesinden bağımsız olarak, bir lütuf ödemesi oluşturmayacaktır. Özünde bu tür hizmetler, sigorta sözleşmesiyle temin edilen riskin gerçekleşmesinden bağımsız olarak, sigortacının doğrudan ifa etmeyi taahhüt ettiği yan edim niteliğindeki yükümlülüklerdir. Lütuf ödemesinde ise, sigortacının bu ödemeyi gerçekleştireceğine dair hiçbir taahhüdü mevcut değildir.

Sigortacı tarafından tanıtım veya müşteri ilişkilerinin yönetilmesi gibi amaçlarla sunulan hizmet veya indirimlerin, asistans hizmetlerine benzer olarak, sigorta hukuku ile ilgili olmadığı ve sigorta tazminatı niteliği taşımadığı anlaşılmaktadır. Örneğin, sigortacı tarafından sigortalıya ücretsiz bir konser bileti verilebilir veya anlaşmalı spor merkezlerinde indirim sağlanabilir. Gelecek sözleşme döneminde bu sigortacı ile sözleşme akdetmeyeceğini açıkça beyan eden sigorta ettirene, prim indirimi taahhüt edilmesi de benzeri şekildedir. Bunların tamamı, sigorta alanında hizmet sunan sigorta şirketinin, farklı alanlarda hizmet sunanlara benzer olarak, müşteri memnuniyetinin sağlanması gibi ticari gayelerle ve iradi olarak gerçekleştirdiği ödemelerdir. Bu nedenle, lütuf ödemesi olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir. Sonuç olarak, sigortacı tarafından yapılan ödemenin lütuf ödemesi vasfını taşıyabilmesi için; sigortalının gerçekleşen risk bağlamında uğradığı, ancak sigorta teminat kapsamı dışında zararına ilişkin yapılmış olması gerekmektedir.

II. HUKUKİ NİTELİĞİ

Lütuf ödemesi kavramının ayırt edici unsuru, ödemenin, bunu zorunlu kılan bir yükümlülük olmaksızın gerçekleştirilmesidir. Ödeme yapılanın, lütuf ödemesi yapılmasını istemeye yetkisi bulunmadığı gibi; ödemeyi yapanın da bunu gerektiren bir borcu mevcut değildir³⁴. Taraflar arasında borç ilişkisinin hiç mevcut olmaması, kavramın

³³ Kavram hakkında bkz. EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2019, s. 33-37.

³⁴ Borç kavramı hakkında bkz. OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: İstanbul 2014, s. 3-6.

doğuştan eksik borçlar arasında nitelendirilmesinin önüne geçmektedir³⁵. Kanaatimizce, sigorta hukukundaki lütuf ödemesinin hukuki niteliğinin, somut olayın uygun düştüğü ölçüde, iki farklı zeminde irdelenmesi mümkündür. İlki, sigortacının objektif ahlaki gerekçelere dayalı olarak borç tanınması gerçekleştirmesidir³⁶. Bu durumda borç, sigortacının irade beyanından kaynaklanmaktadır³⁷. Sigortacının, üzerinde yükümlülük varmışçasına ifade bulunmasına Türk Borçlar Kanunu sonuç bağlamakta ve bu çerçevede yapılan ödemeler nedeniyle, sigortalının sebepsiz zenginleştiği ileri sürülememektedir³⁸. Sigortalıya göre güçlü konumda bulunan sigortacı, onun tedbirsizlik veya öngörüsüzlük gibi nedenlerle, teminat kapsamına dahil etmediği rizikoları ödemek veya sigorta bedelini anlaşılandan daha yüksek bir rakamla güncellemek yoluna gidebilir. Belirtilen durum özellikle, geniş toplum katmanlarını etkileyen deprem benzeri doğal afetler ve Covid-19 benzeri salgın hastalıklar çerçevesinde gözlemlenebilir. Belirtilen uygulamanın, sigorta şirketinin kâr elde etme amacıyla çelişip çelişmeyeceği ve tüzel kişi tacir olarak sigortacının üçüncü kişilere karşı bir ahlaki ödev tanınmasında bulunup bulunamayacağı üzerine tartışılması gereken başlıklardır. Faaliyet gösterilen ülkedeki toplumun birçok ferdinin ekonomik yıkıma uğramasının ve onlarda telafisi güç zararların meydana gelmesinin, o ülkeye önemli yatırımlar yapan ve kârlılığı, o ülkede yakın gelecekte gerçekleşecek sigortalılık oranlarıyla yakından ilgili olan bir şirket açısından da olumsuz sonuçlar doğuracağı açıktır. Buna ek olarak, sigorta şirketleri belirtilen ödemeleri, marka imajına katkı sağlama veya kamu nezdinde itibar kazanma aracı olarak da kullanabilirler. Belirtilen çerçevede, sigorta şirketlerinin farklı gerekçelere dayalı olarak borç

³⁵ Eksik borç kavramı hakkında bkz. **EREN**, Fikret /**DÖNMEZ**, Ünsal: Eren Borçlar Hukuku Şerhi, Ankara 2022, s. 137-140.

³⁶ Kavram ve geçerliliği hakkında bkz. **EREN/DÖNMEZ**, s. 143-144; **HATEMİ**, Hüseyin/**GÖKYAYLA**, Emre: Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, İstanbul 2015, s. 21-22.

³⁷ Borç ve irade beyanı ilişkisi hakkında bkz. **TERCIER**, Pierre/**PİCHONNAZ**, Pascal/**DEVELİOĞLU**, Murat: Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, İstanbul 2020, s. 61.

³⁸ Ahlaki ödevler ve sebepsiz zenginleşme ilişkisi hakkında bkz. **TERCIER/PİCHONNAZ/DEVELİOĞLU**, s. 56.

tanınması yapabilecekleri³⁹ ve bu hususta "ahlak" kavramının, meydana getirdiği iyilik sonucu üzerinden⁴⁰ ve geniş yorumlanması gerektiği kanaatindeyiz⁴¹.

İkinci ihtimal, lütuf ödemesinin şirketin sigortalıya yönelik bağışı olarak değerlendirilmesidir. Türk Borçlar Kanunu'nda, bağışlama "*malvarlığından bağışlanana karşılıksız olarak bir kazandırma yapma*" olarak tanımlanmaktadır, (m. 285). Bağış sözleşmesinin ayırt edici unsuru, karşılıksız kazandırma iradesidir⁴². Sözleşme ile, belirli bir malvarlığı değerinin, bağışlanan kişiye geçirilmesi sağlanır⁴³. Bu devir, farklı şekillerde gerçekleştirilebilir⁴⁴. Ahlaki gerekçelere dayandırılacak borç tanınması dışında kalan, teminat dışı nitelikteki ödemelerin bu kapsamda sayılması mümkündür. Nitekim, Türk Borçlar Kanunu m. 285/3'te, ahlaki ödevin yerine getirilmesinin bağış olarak kabul edilemeyeceği belirtilmiştir⁴⁵. Karşılıksızlık unsuru ilgili sigorta sözleşmesi dahilinde incelenmeli, sigortacının bağış kararı alırken hiçbir ekonomik gerekçeye dayanmamasını gerektirecek şekilde katı yorumlanmamalıdır. Konu açısından tartışılması gereken bir diğer husus, bağışlamanın geri alınması hükümlerinin lütuf ödemesi yönünden uygulanıp uygulanamayacağıdır. Buna yönelik Türk Borçlar

³⁹ Çalışma konusu dışında kalmakla birlikte, anılan kararın sigorta şirketinin mevzuat tarafından aranan mali yeterliliği anlamında sonuçlar doğurabileceği ve kısa vadede meydana gelecek şirket zararının, Türk Ticaret Kanunu m. 369 ve 553 hükümleri çerçevesinde şirket yönetim kurulu üyelerinin hukuki sorumlulukları çerçevesinde yöneltilecek iddialara zemin hazırlayabileceği de belirtilmelidir. Bu ihtimaller tek başına, anılan borç tanınmasının hukuki geçerliliğinin önüne geçmeyecektir.

⁴⁰ Ahlak kavramı hakkında bkz. **AKTAN**, Coşkun: Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 1, 2009, s. 39-40.

⁴¹ Şirketlerinin ahlaki yükümlülüklerinin mevcudiyetine ilişkin farklı değerlendirmeler hakkında bkz. **HASNAS**, John: Where is Felix Cohen When We Need Him: Transcendental Nonsense and the Moral Responsibility of Corporations, Journal of Law and Policy, c. 19, S. 1, 2010, s. 58-68.

⁴² **ZEVKLİLER**, Aydın/**GÖKYAYLA**, Emre: Borçlar Hukuku – Özel Borç İlişkileri, Ankara 2017, s. 166.

⁴³ **GÜMÜŞ**, Mustafa: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, (Özel Hükümler), İstanbul 2018, s. 170.

⁴⁴ **GÜMÜŞ**, Mustafa: Bağışlama Sözleşmesi, İstanbul Şerhi-Türk Borçlar Kanunu, İstanbul 2017, s. 1515.

⁴⁵ Konu hakkında bkz. **TEKİNAY**, Selehattin: Borçlar Hukuku, İstanbul 1974, s. 27. Düzenleme açısından, ahlaki ödev kavramının tartışmalı yapısı hakkında bkz. **GÜMÜŞ**, Şerh, s. 1520.

Kanunu'nda düzenlenen bir istisna bulunmamakla birlikte⁴⁶, başışta bulunanın sigorta şirketi tüzel kişiliği olması nedeniyle, sayılan şahsi gerekçelerin oluşma ihtimalinin genellikle bulunmadığı savunulabilir.

Lütuf ödemesi, her ne kadar taraflar arasındaki sözleşmede veya yürürlükteki mevzuatta bunu gerektiren bir hüküm bulunmasa da, sigorta şirketinin iradesi ve rızası doğrultusunda yapıldığı için; ortada bir haksız zenginleşme ve buna dayalı olarak ileri sürülebilecek bir sebepsiz zenginleşme iddiası da mevcut deđildir⁴⁷.

Tazminat ödemesine ilişkin kararında, sözleşmenin veya riziko ya da tazminatın ödenebilirliğini etkileyen diğer maddi unsurların yorumlanması veya uygulanmasında sigorta şirketinin hatalı davranması veya sigortalı tarafından hileli eylemlerle yanıtılmasına dayanması halinde, uygun düştüğü ölçüde, Türk Borçlar Kanunu'nun irade bozukluğuna ilişkin hükümlerinin uygulanacağı açıktır. Belirtilen hallerde ödeme, sigorta şirketi tarafından teminat kapsamında zannedilerek gerçekleştirildiği için, bu hallerde lütuf ödemesinin mevcudiyetinden söz edilemeyecektir⁴⁸.

Sonuç olarak, sigorta hukuku mevzuatında düzenlenmeyen bu kavramın değerlendirilmesinde, ödemenin arkasındaki saik üzerinden bir inceleme yürütülebilir. Borç tanınmasında, bu yönde bir borcun bulunmadığı bilinciyle ifade bulunulmakta; başışta ise, karşılıksız bir kazandırma yapılması amaçlanmaktadır. Sigorta şirketinin bu yöndeki

⁴⁶ "Bağışlayan, aşağıdaki durumlardan biri gerçekteşmişse, elden bağışlamayı veya yerine getirdiği bağışlama sözünü geri alabilir ve bağışlananın istem tarihindeki zenginleşmesi ölçüsünde, bağışlama konusunun geri verilmesini isteyebilir:

1. Bağışlanan, bağışlayana veya yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse.

2. Bağışlanan, bağışlayana veya onun ailesinden bir kimseye karşı kanundan doğan yükümlülüklerine önemli ölçüde aykırı davranmışsa.

3. Bağışlanan, yüklemeli bağışlamada haklı bir sebep olmaksızın yüklemeyi yerine getirmemişse.", (m. 295). Bağışlamanın geri alınması hakkında bkz. **ERZURUMLUOĞLU**, Erzan: Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri), Ankara 2011, s. 76-77.

⁴⁷ "poliçede teminat dışı kaldığı halde yapılan ödemenin lütuf (ex gratia) ödemesi olarak değerlendirilmesi gerektiği ve bu ödemenin davacı ... şirketine sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak talep hakkı vermeyeceği dikkate alınmadan, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş, kararın bozulması gerekmiştir."(17. HD., E. 2016/12674 K. 2019/4847 T. 16.4.2019; Lexpera). Sebepsiz zenginleşme kavramı hakkında bkz. **SEROZAN**, Rona: Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borç İlişkileri, Öz, Turgut vd (eds): İstanbul Şerhi – Türk Borçlar Kanunu- Yürürlük Kanunu, İstanbul 2019, s. 1158-1169.

⁴⁸ Hatalı ödeme açısından, aksi yönde bkz. **ÖLMEZ**, s. 17-18.

iradesinin her zaman dışa yansımaması nedeniyle, hukuki niteliğın tespitinde ancak, lütuf ödemesinin yapılmasını gerekli kılan somut olay üzerinden ve genel bir değerlendirme yürütülebilmektedir. Kanaatimiz, geniş bir toplumsal çevrede zarara sebep olan olaylar açısından gerçekleştirilen lütuf ödemesinin, ahlaki bir borç tanınması olarak nitelendirilebileceğidir. Etkisi zarar gören veya sınırlı bir çevre üzerinde gerçekleşen zarar çerçevesinde yapılan ödemenin ise, bağış olarak nitelendirilebileceğı görüşündeyiz. Konumuz açısından, lütuf ödemesi ile anılan borç kaynaklarının ilişkilendirilmesi, kavramın hukuki niteliğının tespiti amacına yönelik bir işlev taşımaktadır.

III. BAŞLICA HUKUKİ SONUÇLARI

A. Halefîyet Kurumu Yönünden

1. Halefîyet Kavramı

Halefîyet, bir kişının alacaklıya ifada bulunmasına dayalı olarak, onun hak ve yetkileri çerçevesinde sorumlu kişiye başvurusu olarak açıklanabilir⁴⁹. Alacaklıya yapılan ödeme, sorumlu ile onun arasındaki borcu sona erdirmemekte ve ödeme yapan kişiye bir bütün olarak geçmekte; bu sayede de halefîyetin rücu da kapsayan, daha geniş bir hak olarak karşımıza çıkmasını sağlamaktadır⁵⁰. Türk Ticaret Kanunu uyarınca, tazminatı ödeyen sigortacı, hukuken sigortalanan yerine geçer ve zararın oluşmasında sorumlu olan kişilere, ödediğı tazminat tutarınca rücu edebilir, (TTK m. 1472). Bu açıdan, sigortacıya alacağın intikali kanun hükmü çerçevesinde gerçekleşmektedir⁵¹. Düzenleme, üçüncü kişinin sorumlu tutulabileceğı zararlar açısından, sigortacının ödemiş

⁴⁹ KILIÇOĞLU, Ahmet: Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefîyet ve Rücu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 31, S. 1, 1974, s. 397.

⁵⁰ KILIÇOĞLU, s. 397-398.

⁵¹ Kanun hükmü uyarınca alacağın intikali hakkında bkz. NOMER, Haluk: Halefîyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefîyetin Rolü, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 3, 1997, s. 247. Türk Ticaret Kanunu'ndaki halefîyet hükmünün emredici niteliğı hakkında bkz. SOPACI ÖZTUNA, Birgül: Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Sigortacının Kanuni Halefîyetine İlişkin Düzenlemelerinin Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'ndaki Düzenlemelerle Birlikte Değerlendirilmesi, Batider, C. 28, S. 3, s. 145-146.

olduğu tazminatın tamamı veya bir kısmının sonradan tahsiline imkân vermesi nedeniyle; sigortacının üstlendiği riski azaltmaktadır⁵².

Kanuni halefiyet için, sigorta bedelinin geçerli bir sigorta sözleşmesi çerçevesinde ödenmiş olması ve sigorta ettirenin zarar verene karşı dava hakkının bulunması aranmaktadır⁵³. Halefiyet ilişkisi sayesinde, sigortacı zararı tazmin etmiş olsa da sorumluluğu nispetinde bunu kısmen veya tamamen üçüncü kişi veya kişilere rücu etme imkânı bulmaktadır.

2. Halefiyet Kurumu Yönünden Hukuki Sonuçları

Halefiyete ilişkin önem taşıyan koşullardan birisi, tazminat ödemesinin poliçe kapsamında gerçekleştirilmesidir⁵⁴. Lütuf ödemesinin TTK m. 1472 kapsamında halefiyet sonucunu doğurmayacağı görüşü, öğretiden tarafından genel bir kabul görmektedir⁵⁵. Görüşün gerekçesi, anılan Kanun maddesi uyarınca, halefiyetin gerçekleşmesi için sigorta tazminatı ödenmesinin aranması; ancak, lütuf ödemesinin, sigorta tazminatı vasfında olmamasıdır. Yargı uygulaması da bu doğrultudadır⁵⁶. Lütuf ödemesi ve kanundan doğan halefiyet kavramları

⁵² Halefiyetin zarar yükünü paylaşırma işlevi hakkında bkz. **GÖRGÜLÜ**, Fatma: Zarar Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2022, s. 17-19.

⁵³ **KAYIHAN**, s. 1601-1603; **YAZICIOĞLU**, s. 485.

⁵⁴ Bu koşul hakkında bkz. **ÜNAN**, Yük Zararı, s. 229-230.

⁵⁵ **OMAÇ**, s. 86; **KENDER**, s. 58; **KAYIHAN**, s. 1602; **ATAMER**, Kerim: Geçmişe Etkili Sigorta, Prof.Dr. Sabih Arkan'a Armağan, İstanbul 2019, s. 239; **MEMİŞ**, s. 47-48; **DOĞRUSÖZ KOŞUT**, Hanife: Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Sisteminin Sigorta Hukukundan Kaynaklanan Uyuşmazlıklara Uygulanması ve Sigortacılık Tahkimi ile Karşılaştırması, Sermaye Şirketleri Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu, İstanbul 2020, s. 40-41; **KATSCHTHALER/TOPSCHE/KAPPLER**: Münchener Anwaltshandbuch Versicherungsrecht, Höra, Knaut/Schubach, Arno (eds), 5. Auflage 2022, Rn. 63-64; **ARAL ELDELEKLİOĞLU**, s. 997. Lütuf ödemesi kavramını kullanmamakla birlikte, gerekmediği halde yapılan ödemelerin halefiyete olanak sağlamayacağı açısından aynı yönde bkz. **CAN**, Mertol: Türk Özel Sigorta Hukuku, Ankara 2018, s. 42. Aksi yönde, bu yaklaşımın yerindeliğinin sorgulanması çerçevesinde bkz. Ünán, C. II, s. 243-244. Teminat dışı ödemeler yönünden aynı yönde bkz. **FRANKO**, Nisim: Yargıtay Kararları Açısından Zararı Ödeyen Sigortacının Üçüncü Şahsa Karşı Rücu Hakkı, V. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bankacılık Enstitüsü, Ankara 1988, s. 56-58.

⁵⁶ "bunun dışında poliçede teminat dışında kalan hallerde yapılan ödemelerden (Ex gratia)dolayı sigortacının rücu davası açmasının mümkün bulunmamasına göre", (11. HD., E. 2000/5875

doğrultusunda, biz de anılan görüşe katılmaktayız. Bu sonucun, zarara sebep olan üçüncü kişilerin yanı sıra; birden çok sigortanın gerçekleştirildiği hallerde, sigortacılar arasındaki iç ilişkide de geçerli olacağı belirtilmelidir⁵⁷.

Tazminatın ancak bir kısmının lütuf ödemesi vasfında olması halinde, lütuf ödemesini aşan kısım için halefiyet gerçekleşecektir⁵⁸. Sigortacının iradi olarak, tazminat miktarını olması gerekenden fazla hesaplaması veya sigortalının zenginleşmesine sebep olacak tazminat ödemesi durumunda da aynı sonuç geçerlidir. Tam hasar gören araca ilişkin, piyasa değeri üzerinden tazminat ödemesi yapan ve sigortalıya sovtajı da bırakan sigorta şirketi hakkında Yargıtay, sovtaja ilişkin bedelin lütuf ödemesi kapsamında bulunduğunu ve rücu edilemeyeceğini kararlaştırmıştır⁵⁹.

Sigorta sözleşmesinde, sigortacının doğan zarardan daha fazla ödemeyi üstlenmesi sonucunu doğuracak hükümlere yer verilmesi halinde; gerçek zararı aşan tazminat ödemesi de lütuf ödemesi niteliğindedir. Yargıtay, sigorta sözleşmesindeki "eskisi yerine yenisi

K. 2000/6724 T. 18.09.2000; Lexpera); "Bu durum karşısında mahkemece, somut olayda sigorta özel şartları uyarınca teminat kapsamı dışında kaldığı halde sigortacı tarafından yapılmış bir ödemenin söz konusu olduğu ve bu ödeme için davalı taşıyana rücu edilemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi hatalı olmuştur.", (11. HD., E. 2008/7508 K. 2009/11881 T. 16.11.2009; Lexpera).

⁵⁷ **AMASYA**, Serap: Sorumluluk Sigortalarında Birden Çok Sigorta, Sigorta Hukukunun İki Güncel Sorunu: İnsansız Araçlar – Sorumluluk ve Özel Sağlık Sigortalarında Birden Çok Sigorta Sempozyumu, İstanbul 2020, s. 190.

⁵⁸ "Bu durumda, davacı sigortacının, sigorta teminatı dışında kalan sigortalısının zararını gidermesi bir hatır ödemesi (Ex gratia) niteliğinde olmakla bu kalem ödemesi bakımından halefiyete dayalı rücu davası açma hakkı bulunmamaktadır. O halde, bu kaleme ilişkin raporda belirtilen miktar çıkarılarak, bakiye üzerinden davanın kabulüne karar verilmek gerekirken, bu konuda hiçbir gerekçe ve tartışma ortaya konulmadan toplam miktar üzerinden davanın kabulü, bozmayı gerektirmiştir.", (11. HD., E. 2000/7656 K. 2000/9238 T. 23.11.2000; Lexpera).

⁵⁹ " Davacı sigorta şirketi, bu hakkını kullanmayıp, sovtajı sigorta ettirenden almamış ise, sigorta ettireni lütuf ödemesi suretiyle zenginleştirmiş olduğunun ve bu durumda da, rayiç değerden aracın sovtaj değerini düşüp, bakiyesini ödemesi gerekirken, böyle yapmayan davacının ödediği rayiç değeri, zarar sorumlularından halefiyetten bahisle talep etmesinin doğru olmadığı kabulü gerekecektir. Zira, sigortacının sigortalısına sözleşme hükümlerine ters düşen bir ödeme (ex gratia ödeme) yapması halinde, sigortacının TTK.nun 1301 nci maddesine dayalı olan halefiyet hakkını artık bu durumda kazanamayacağı gerek doktrin gerekse uygulamada kabul edilmekte olup, Dairemiz'in yerleşik uygulaması da bu yöndedir.", (11. HD., E. 2002/4873 K. 2002/9253 T. 21.10.2002; Lexpera).

klozu" çerçevesinde, tam hasar gören araca ilişkin olarak sıfır araç bedeli üzerinden tazminat ödemesi gerçekleştiren sigorta şirketi hakkında; bu şartın yalnızca sözleşme tarafları arasında sonuç doğuracağına, halefiyetin üçüncü kişinin durumunu ağırlaştıramayacağına ve sadece hasar gören aracın değeri ölçüsünde rücu talep edilebileceğine hükmetmiştir⁶⁰. Belirtilen karar haklı bir şekilde, poliçe kapsamındaki her ödemenin doğrudan halefiyet sonucunu doğurmayacağına ve bunun için, tazminat ödemesinin üçüncü kişinin sorumlu tutulabileceği zarar nispetinde yapılmış olması gerekliliğine işaret etmektedir.

Sigorta şirketi tarafından ödenen tazminatın, lütuf ödemesi vasfında bulunduğu, halefiyet ilişkisi çerçevesinde kendisine rücu edilen kişi tarafından da ileri sürülebilir⁶¹. Sigortacının aktif dava ehliyetine ilişkin olması sebebiyle, talebin lütuf ödemesine dayanıp dayanmadığı mahkemece re'sen incelenecektir⁶². Halefiyete dayanak gösterilen ödemenin, lütuf niteliğinde olmadığına ispatı, rücu talebinde bulunan sigortacı üzerinde bırakılmıştır⁶³. Ödemenin lütuf niteliği taşıdığına veya hasarın teminat kapsamı dışında bulunduğuna ilişkin iddiaların mahkemece değerlendirilmeden hüküm kurulması, bozma sebebidir⁶⁴.

⁶⁰ "Y sigorta sözleşmesindeki "eskisi yerine yenisi klozu" uyarınca sigorta konusu aracın, tam hasara uğraması halinde hasar tarihindeki ikinci el piyasa değerine bakılmaksızın okm-son model anahtar teslim değerinin ödeneceğine ilişkin özel şart, sigorta ettiren ve sigortacı arasında hüküm ifade eder. Sigorta rücu davasında sigortacı bu şartı zarar verene karşı ileri süremez. Zira, zarar veren ancak gerçek zarardan sorumludur. Halefiyet üçüncü kişilerin durumlarını ağırlaştırmaz. O halde mahkemece, aracın kaza tarihindeki ikinci el piyasa raif değeri tespit ettirildikten sonra hurda satış değeri indirilerek gerçek zarara hükmetmek gerekirken" (17. HD., E. 2008/4131 K. 2008/5481 T. 24.11.2008; Lexpera).

⁶¹ 11. HD., E. 2010/13690 K. 2012/5098 T. 02.04.2012, (Lexpera)

⁶² "Halefiyet ilişkisine dayalı olarak açılan bu davada, halef sıfatının mevcut olup olmadığına belirlenmesi aktif husumet ehliyetine ilişkin olmakla davalı tarafından her zaman ileri sürülebileceği gibi, mahkeme tarafından da re'sen dikkate alınması zorunlu bulunmaktadır", (İstanbul BAM, 17. HD., E. 2017/2691 K. 2020/711 T. 12.3.2020; Lexpera).

⁶³ "ispat külfeti davacıda olup, mal bedelinin sigortalı tarafından tahsil edilmediği ve bu nedenle yapılan ödemenin ex-gratia (lütuf) ödemesi olmadığına dair davacının bozma ilamında gösterildiği şekilde hiçbir belge ibraz etmemiş olmasına göre, davacı vekilinin tüm teyiz itirazları yerinde değildir.", (11. HD., E. 2014/7812 K. 2014/14784 T. 29.9.2014; Lexpera).

⁶⁴ "hasarın poliçe kapsamında bulunmadığını, ödemenin ex gratia (lütuf ödemesi) olduğunu savunduğu halde, mahkemece davalının bu ciddi savunması üzerinde durulmadan, hasarın anılan kloz uyarınca teminat dahilinde olup olmadığı tartışılmadan karar verilmiştir...kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.", (11. HD., E. 2012/18144 K. 2013/16028 T. 18.09.2013; Lexpera).

Bununla birlikte, sigorta ettirenin üçüncü şahıslara karşı mevcut dava ve talep haklarını, Türk Borçlar Kanunu m. 183/1 uyarınca sigortacıya temlik etmesi her zaman için mümkündür⁶⁵. Bu, lütuf ödemesi açısından da gerçekleştirilebilir ve sigortacıya, temlike dayanak teşkil eden haklar çerçevesinde, bu üçüncü kişilere yöneltilebilecek bir talep imkânı sağlar⁶⁶. Anılan talep, sigorta sözleşmesine değil; taraflar arasındaki alacağın temlik ilişkisine dayanmaktadır⁶⁷. Mahkemece, ödemenin sigorta sözleşmesi kapsamı dışında kaldığı tespit edilse dahi, alacağın temlik hükümleri çerçevesinde inceleme yapılmalıdır⁶⁸. Sigorta şirketinin yapılan ödemenin lütuf niteliği hakkında açık bilgi sahibi olması da temlikin geçerliliğinin önüne geçmemektedir⁶⁹. Temlik

⁶⁵ "bu kaza nedeniyle uğradıkları zarar nedeniyle davalılardan talep edebileceği alacaklarını B.K.'nın 162 ve devamı maddeleri uyarınca davacıya temlik etmiştir. Bu durumda davacının, yapmış olduğu lütuf ödemesi (ex gratia) nedeniyle alacağın temlik hükümlerine göre dava ve talep hakkı bulunmaktadır.", (11. HD., E. 2008/3459 K. 2009/7407 T. 16.06.2009; Lexpera); "dava dışı mal sahibi şirket dava konusu hasar ile ilgili olarak davalıdan talep edebileceği alacağını B.K.'nın 162 ve devamı maddeleri uyarınca davacı sigorta şirketine temlik etmiştir. Bu durumda davacının sigorta ilişkisi dışında alacağın temlik hükümlerine göre talep hakkı bulunmaktadır.", (11. HD., E. 2012/17408 K. 2013/15802 T. 16.09.2013; Lexpera)

⁶⁶ "Ancak; dava, nakliyat sigortasından kaynaklanan rücu alacak nedeniyle yapılan icra takibine yönelik itirazın iptali istemine ilişkin olup, mahkemece taşımanın ambalajsız yapıldığı, bu durumun poliçe teminatı kapsamında bulunmadığı, davacının sigortalıya ödemesinin ex gratia niteliğinde olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Oysa, davacı ile sigortalı arasında düzenlenen 19.12.2012 tarihli devir ve temlik başlıklı belgede, davacı ... şirketi, hasar ile ilgili olarak sigortalının üçüncü şahıslara karşı olan talep ve dava haklarını temlik almıştır. Başka bir deyişle, dava dışı mal sahibi şirket dava konusu hasar ile ilgili olarak davalılardan talep edebileceği alacağını 6098 sayılı TBK m. 183 ve devamı maddeleri uyarınca davacı ... şirketine temlik etmiştir. Bu durumda, davacının sigorta ilişkisi dışında alacağın temlik hükümlerine göre talep hakkı bulunmaktadır.", (11. HD., E. 2015/15447 K. 2016/4944 T. 2.5.2016; Lexpera). Aynı yönde bkz. Ulaş, s. 230; Kayıhan, s. 1602.

⁶⁷ "Bu durumda davacının sigorta ilişkisi dışında alacağın temlik hükümlerine göre talep hakkı bulunmaktadır.", (11 HD., E. 2010/13690, K. 2012/5098, T. 02.04.2012; Lexpera).

⁶⁸ "davacı tarafından yapılan ödemenin sigorta kapsamı dışında kaldığı mahkemece kabul edilse dahi bu defa T.B.K. 183. vd. maddeleri gereğince alacağın temlik hükümlerine göre işin esasına girilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün bu nedenle bozulmasına karar vermek gerekmiştir.", (17. HD., E. 2017/5256 K. 2019/11592 T. 5.12.2019; Lexpera).

⁶⁹ "Davacının sigortalısına yaptığı ödeme bile bile (ex gratia) bir ödeme olsa dahi BK'nın 162. maddesi gereğince alacağın temlik hükmüne göre davalıya başvurma hakkına haiz bulunduğu mahkemece, işin esasına girilerek neticesine göre bir karar vermek gerekirken, eksik incelemeye dayalı yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamış ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.", (11. HD., E. 2006/6960 K. 2007/9350 T. 19.06.2007; Lexpera).

mutlaka, doğrudan buna hasredilmiş bir belge ile gerçekleştirilmek zorunda değildir. Sigorta ettiren ile sigortacı arasında akdedilen ibraname⁷⁰, tazminat makbuzu⁷¹ veya mutabakat belgesinde⁷² de buna dair hükümlere yer verilebilir⁷³. Temlik ilişkisinin konumuz açısından önemi, sigorta şirketine üçüncü kişilere yöneltilebilecek bir talep imkânı sunarak, lütuf ödemesinden doğan mali yükün bu kişilere aktarılmasına fırsat tanınmasıdır. Bu nedenle çalışmamızda, uygulamada karşılaşılabilecek farklı görünümüleri de dikkate alınarak, temlik ilişkisine dair süreç üzerinde daha fazla durulması tercih edilmiştir.

B. Reasürans Sözleşmesi Yönünden

Türk Ticaret Kanunu m. 1403'te, reasürans sigortacının, sigorta ettiği menfaatleri tekrar sigorta etmesi olarak açıklanmaktadır⁷⁴. Konumuz açısından, reasürans sözleşmelerine ilişkin olarak değerlendirilmesi gereken husus, gerçekleştirdiği lütuf ödemelerine dayalı olarak sigortacının, reasürans şirketine bunların tahsili yönünde talepte bulunup bulunamayacağıdır. Reasürans sözleşmesi ve sigorta sözleşmesi arasındaki ilişki ve sigorta sözleşmesine dayalı olarak

⁷⁰ “davacı tarafından bu yönetmelik hükümlerine aykırı olarak hak sahiplerine yapılan ödeme (ex gratia) sonucu alınan ibranamelerde zarar gören bu kişilerin talep ve dava haklarını davacı temlik almıştır. Başka bir deyişle, ölen F.’in mirasçıları, bu kaza nedeniyle uğradıkları zarar nedeniyle davalılardan talep edebileceği alacaklarını B.K.’nin 162 ve devamı maddeleri uyarınca davacıya temlik etmiştir. Bu durumda davacının, yapmış olduğu lütuf ödemesi (ex gratia) nedeniyle alacağım temlikli hükümlerine göre dava ve talep hakkı bulunmaktadır.”, (11. HD., E. 2008/3459 K. 2009/7407 T. 16.06.2009; Lexpera)

⁷¹ 11. HD., E. 2008/10494 K. 2010/1579 T. 11.02.2010; (Lexpera).

⁷² “Ancak, davacı ile sigortalı arasında düzenlenen “Mutabakatname&İbraname” başlıklı belge ile davacı, hasar ile ilgili olarak sigortalının üçüncü şahıslara karşı olan talep ve dava haklarını temlik almıştır. Başka bir deyişle, dava dışı sigortalı şirket, dava konusu hasar ile ilgili kendi akidi davalı ile aralarındaki “Özel Güvenlik Hizmetleri Sözleşmesi” gereği talep edebileceği alacağımı davacı ... şirketine temlik etmiştir.”, (11. HD., E. 2020/1965 K. 2021/3211 T. 1.4.2021; Lexpera)

⁷³ “ibraz edilen ibraname başlıklı belgede sigortalının “bahsi geçen hasardan dolayı mesul olanlar aleyhine dava hakkını kayıtsız şartsız G.. A..’ne devir ve temlik ettiğini beyan ve kabul ettiği” görülmüştür. Bu durumda, davacının temlik alan sıfatıyla aktif dava ehliyeti ve rücu hakkının bulunduğu kabulü”, (11. HD., E. 2013/14821 K. 2014/4530 T. 10.3.2014; Lexpera)

⁷⁴ Reasürans kavramı hakkında bkz. Abromovsky, Aviva: Reinsurance: The Silent Regulator, Connecticut Insurance Law Journal, C. 15, S. 2, 2008, s. 350-355. Reasürans sözleşmesinin hukuki niteliği hakkında bkz. ÜNAN, Samim: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku, C. I, İstanbul 2016, s. 45-46.

gerçekleştirilen ödemelerin reasürans sözleşmesi çerçevesinde de bağlayıcılık taşıyıp taşımadığı, öğretilerde tartışılmakla birlikte; doğrudan bu konu hakkında tespit edebildiğimiz bir Türk yargı kararı mevcut değildir. İlgili kararlar incelendiğinde, önemli bir kısmının taşıdığı yabancılık unsuru nedeniyle, yetkisizlik gerekçesine dayalı olarak usulden reddedildiği anlaşılmaktadır⁷⁵.

Reasürans ve sigorta şirketleri arasındaki taahhütlerin kapsamı hakkında, reasürans sözleşmesi belirleyicidir. Anılan sözleşmenin temel işlevi, sigortacının sigorta ettirene sigorta sözleşmesindeki teminatları doğrultusunda yapmış olduğu tazminat ödemesinin karşılanmasıdır⁷⁶. Genel olarak, reasürans sözleşmelerinde riziko kavramına yapılan yollama, ilgili sigorta sözleşmesince teminat altına alınan rizikolara ilişkindir⁷⁷. Reasürans sözleşmelerinin, sigorta sözleşmesi kapsamı dışında kalan ödemeleri, lütuf ödemesi de dahil olmak üzere karşılamayacağı kabul edilebilir⁷⁸.

Somut olay açısından kesin bir sonuca ulaşılabilmesi için, reasürans sözleşmelerinde yer verilen klozların da incelenmesi gerekmektedir. Geçmiş yüzyılda oldukça sık kullanılmakta olan "ödendiği gibi öde" (*pay as may be paid*) klozu, lütuf ödemesi kapsamında dahi olsa, sigortacı tarafından yapılan ödemelerin reasürans şirketince karşılanacağı ilkesine dayanıyordu⁷⁹. Anılan zaman diliminde, reasürans şirketinin sigortacının ödediği tazminatı, çekince ileri sürmeden karşılaması genel bir yükümlülük olarak değerlendirilmekteydi⁸⁰. 1895

⁷⁵ Örnek olarak bkz. İstanbul 20. Asliye Ticaret Mahkemesi, E. 2019/1144, K. 2021/509, T. 22.06.2021, (Uyap); İstanbul BAM 12. Hukuk Dairesi, D. 2022/562, K. 2022/873, T. 22.06.2021, (Uyap).

⁷⁶ Bu konuda bkz. **VANCE**, W.R: The Contract of Reinsurance, The Virginia Law Register, C. 7, S. 10, 1902, s. 670.

⁷⁷ Bu konuda bkz. **ABRAMOVSKY**, Aviva: Reinsurance: The Silent Regulator, Connecticut Insurance Law Journal, C. 15, S. 2, 2008, s. 354.

⁷⁸ Aynı yönde bkz. **BANK**, Jonathan/**LASLEY**, Linda/**MILLICAN**, Adrienne: The Reinsurance of Environmental Claims – Shades of Grey, Tort & Insurance Law Journal, C. 26, S. 4, 1990, s. 789.

⁷⁹ **MCINTOSH**, David: U.K. Perspective on Problems Faced by Counsel in Insurance Cases, Defense Counsel Journal, C. 60, S. 2, 1993, s. 200.

⁸⁰ **BANK/LASLEY/MILLICAN**, s.787.

yılında İngiliz mahkemelerinde görülen *Chippendale v. Holt*⁸¹ kararında ise bu yaklaşım önemli ölçüde değiştirilerek, sigortacı tarafından yapılan tazminat ödemelerinin reasürans şirketince karşılanacağına ilişkin genel hükümlerin, sigortacının her ödemesinin bu kapsamda değerlendirilmesi için yeterli olmadığına; sigorta sözleşmesinin, anılan ödemenin yapılmasını gerekli kıldığına ayrıca ispatlanmasının gerekli olduğuna hükmedilmiştir⁸². Anılan kararın, reasürans sözleşmesine ilişkin, tazmin bedelinin karşılanabilirliğine ilişkin sorunsuz dönemin sonunu getirdiği ve ödeme esaslarını belirleyen klozların önemini arttırdığı kabul edilmektedir⁸³.

“Kararı takip et” (*follow the settlement*) klozu, anılan karar sonrasında oluşan belirsizlik sonrasında uygulamada sıklıkla kullanılmakta ve reasürans şirketi tarafından, sigorta şirketi ile sigorta ettiren arasındaki anlaşmalara uyulması taahhüdünü içermektedir⁸⁴. Kloz reasürans şirketi tarafından, iyi niyetli ve iş esasları çerçevesinde bir ödeme gerçekleştiren sigortacının tazminat ödemesinin yerindeliğinin, tekrar sorgulanmasının önüne geçmektedir⁸⁵. Bu kloz doğrultusunda sigorta şirketinin, sözleşme hükümleri çerçevesinde himaye edilen bir riziko olduğunu düşünerek yaptığı ödeme, aslında aksi kanıtlanabilir olsa dahi, reasürans şirketi tarafından karşılanacaktır⁸⁶. İngiliz mahkemeleri tarafından 1985 yılında verilen *Scor (U.K.) Reinsurance Co. v. Insurance Co. of Africa* kararı, sigorta şirketinin tazminat ödemesinde iyi niyetli olmadığını, sigorta ettirenle arasında hileli bir anlaşma bulunduğunu veya zararı tespit etmek için

⁸¹ Konuya ilişkin karar metni hakkında bkz. **VEED**, Mary: Cutting the Gordian Knot: Long-Tail Claims in Insurance Insolvencies, *Tort&Insurance Law Journal*, C. 34, S. 1, 1998, s. 186.

⁸² 1 (1895) 1 Com. Cas. 197. Karar içeriğine ilişkin bilgiler için bkz. **WOLONIECKI**, Jan/**WILKERSON**, Kim: The U.S. Corporate Defendant’s Captive Insurer’s Dilemma: Third Party Liability Claims and Recovery under English Law, *Defense Counsel Journal*, C. 73, S. 3, 2006, s. 292.

⁸³ **ROCHE**, David: “Follow the Settlements” and “Claims Co-operation Clauses”: Time to Settle Scor, *Insurance Law Journal*, C. 9, S. 2, 1998, s. 160-162.

⁸⁴ Bu konuda bkz. **BLYTH**, Toby/**BROWNLEE**, Emily: Lead Insurer or “Follow the Leader” Clauses: Binding (Re)Insurers to the Settlement of Claims, *Australian Insurance Law Bulletin*, C. 32, S. 2-3, 2016, s. 28.

⁸⁵ Bu konuda ve yazarın atf yaptığı mahkeme kararları için bkz. **MERKIN**, Rob: The Rome I Regulation and Reinsurance, *Journal of Private International Law*, C. 5, S. 1, 2009, s. 79, dn. 46.

⁸⁶ **HOFFMANN**, s. 678; **GÜRSES**, s. 124.

gerekli adımları atmadığının reasürans şirketi tarafından ispat etmesi halinde ödeme yapılmayabileceği ilkesini benimseyerek⁸⁷, anılan klozun uygulanması açısından önemli bir etki doğurmuştur. Bu karar doğrultusunda, sigortacı sigorta sözleşmesi ile sağlanan himayenin tazminat ödenmesini gerekli kıldığını açık bir şekilde ispat edebilmeli; bu hususta teminatın kapsamına ilişkin belirsizlikler varsa da, belirtilen durum karşısında tazminatın belirlenmesinde iyi niyetli ve iş esaslarına uygun hareket etmiş olduğunu kanıtlayabilmelidir⁸⁸.

Belirtilen kloz açısından, lütuf ödemelerinin reasürans şirketleri tarafından karşılanmayacağı günümüzde genel bir ilke olarak benimsenmektedir⁸⁹. Uygulamada sıklıkla, anılan kloza atıf yapılması ile yetinilmediği ve lütuf ödemesinin kapsam dışında tutulduğunun açıkça belirtildiği tespit edilmektedir⁹⁰. Sözleşme içeriğinde, "*ödemenin en azından, teminat kapsamında olduğu tartışılabilir nitelikte*" olması şartının bulunması da lütuf ödemesinin açıkça kapsam dışında tutulmasıyla aynı sonuçları doğurmaktadır⁹¹. Belirtilen durum, iç içe geçen birden çok

⁸⁷ (1985) 1 L.R. 312 (C.A.), (Karar hakkındaki bilgiler için bkz. **MCINTOSH**, s. 200).

⁸⁸ **OZOG**, Edward/ **SCLEGEL**, Stephen/KEARNEY, Kimbley/ELLIN, Jennifer: The Unresolved Conflict Between Traditional Principles of Reinsurance and Enforcement of the Terms of the Contractual Undertaking, *Tort & Insurance Law Journal*, C. 35, S. 1, 1999, s. 97.

⁸⁹ **HOFFMAN**, Willam: Common Law of Reinsurance Loss Settlement Clauses: A Comparative Analysis of the Judicial Rule Enforcing the Reinsurer's Contractual Obligation to Indemnify the Reinsured for Settlements, *Tort & Insurance Law Journal*, C. 28, S. 4, 1993, s. 662-663.

⁹⁰ Örnek olarak bkz. "İşbu Sözleşme her bakımdan (işbu Sözleşme'deki oran ve/veya prim hariç ve her zaman işbu Sözleşme'de Reasüre Edilen Limitler'e tabi olarak ve işbu Sözleşme'de aksi belirtilmedikçe) sigorta sözleşmesi ile aynı şartlara, hükümlere ve koşullara tabidir ve yukarıda belirtilenlerin genelliği saklı kalmak kaydıyla, Reasürörler sigorta şirketleri tarafından sigorta sözleşmesinden kaynaklanan ve sigorta sözleşmesi ile bağlantılı olarak yapılan tüm ödemeleri (ön şarta tabi olmaksızın ve lütuf ödemeleri hariç) takip etmeyi ve işbu Sözleşme kapsamındaki limitlere ek olarak işbu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir talebin soruşturulması ve savunulması için yasal veya başka bir şekilde yapılan masrafların kendilerine düşen kısmını karşılamayı kabul ederler." (Tokio Marine Europe Insurance Ltd v Novae Corporate Underwriting Ltd [2013] EWHC 3362 (Comm) (06 November 2013), BAILII.

⁹¹ **FOREMAN**, Andy/SNIDER, Teresa: Reinsurers' Potential Liability for Retroactive Covid-19 Business Interruption Coverage, PorterWright Insurance Alert, https://www.porterwright.com/content/uploads/2020/04/Insurance_-Reinsurers-potential-liability-for-retroactive-COVID19-business-interruption-coverage1.pdf, (erişim tarihi: 20.11.2022), s. 7.

reasürans işleminde, her bir sözleşmede yer verilen aynı adlı klozların, farklı içeriklere sahip olması ihtimalini doğurmaktadır⁹². Bu halde, kloza bağlı sonuçların, ilgili sözleşmeler özelinde ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Konuya ilişkin bir kararda da belirtildiği üzere, ödeme gerçekleştirilmesini isteyen sigortacı, reasürans şirketi karşısında, sigorta ettirenin sigorta şirketi karşısındaki konumuna benzer şekilde ispatla yükümlüdür⁹³. Reasürans şirketi, ancak sigortacının gerçekte sorumlu olduğu ölçüde sorumludur⁹⁴. Lütuf ödemesinin iyi niyetle yapılmış olması da⁹⁵, ticari amaçlar bunu haklı kılsa dahi⁹⁶, bu sonucu değiştirmeyecektir. Ancak, sigorta sözleşmesinin himaye sağladığı hususunda şüphe bulunsa dahi, bu şüphe çerçevesinde ve iyi niyetle tazminat ödemesi gerçekleştiren sigortacı, belirtilen kloz doğrultusunda reasürans şirketine başvurabilecektir⁹⁷. Burada önemli olan, sigorta ettirenin tazminat talebinin, en azından sigorta sözleşmesi açısından yerindeliliği tartışılabilir bir nitelikte olmasıdır⁹⁸.

Bu konuda incelenebilecek bir diğer kloz olan, “kaderine tabi ol” (*follow the fortunes*)⁹⁹ ise, sigortacının sigorta sözleşmesi kapsamında, kontrolü dışındaki gelişmeler nedeniyle ödemek zorunda kaldığı

⁹² Bu yönde bkz. **FEARNHEAD**, Ralph: Follow the Fortunes Clauses in Reinsurance Law- Practical Problems in Ensuring their Effectiveness, *Insurance Law Review*, S. 3, 2012, s. 76

⁹³ In Re London County Commercial Reinsurance Office Limited (1922) 2 CH67, (Karar içeriğine ilişkin bilgiler için bkz. **CROLY**, Colin/**JEFFERIES**, Yvonne/**GREENWALD**, David/**DALLMAYR**, Reinhard: Questions relating to Follow the Settlements in Reinsurance under English Law with Comparative Reference to the Laws of Germany and the USA, *Insurance Law Review*, S. 1, 2012, s. 17).

⁹⁴ **GÜRSES**, Özlem: The Construction of Terms of Facultative Reinsurance Contracts: Is Wasa v. Lexington the Exception or the Rule, *The Modern Law Review*, C. 73, S. 1, 2010, s. 124

⁹⁵ Bu konuda ve ilgili yargı kararları hakkında bkz. **HOFFMAN**, s. 663.

⁹⁶ İlgili yargı kararı hakkında bkz. **TRAVES**, Roger: In What Circumstances is an Insurer Bound by a Judgment or Settlement against its Insured?, *Insurance Law Journal*, C. 26, S. 3, 2015, s. 214-215.

⁹⁷ **HOFFMAN**, s. 678-679.

⁹⁸ **HOFFMAN**, s. 678.

⁹⁹ Follow the fortunes klozu hakkında bkz. **BRADY**, Micheal/ **MONİN**, Lawrence: Reinsurance Disputes: Death of the Handshake, *Defense Counsel Journal*, C. 61, S. 4, s. 531.

tazminatların karşılanmasına işaret eder¹⁰⁰. Belirtilen klozun da lütuf ödemelerini kapsamadığı görüşü, uygulamada genel bir kabul görmektedir¹⁰¹

Konu açısından ulaşılabilecek sonuç, sigortacının yaptığı ödemenin reasürans şirketi tarafından karşılanması için, sigorta sözleşmesi hükümlerine dayalı bir ödeme gerçekleştirmiş olmasının şart olduğudur. Hukuki dayanağı şüpheli talepler hakkında, sigortacı yürüttüğü iyi niyetli değerlendirme sonucunda ödeme kararı alırsa, reasürans şirketi bunu karşılayacaktır. Ancak, kapsam dışı olduğu açıkça belli olan taleplerin karşılanması, iyi niyet iddiası ileri sürülse dahi, lütuf ödemesi olarak kabul edilecek ve kapsam dışı tutulacaktır¹⁰². Kanaatimizce, bu hususta sigortacının iyi niyeti, yalnızca sigorta ettiren yönünden incelenmemeli; reasürans şirketi ve onun nezdinde doğuracağı ödeme yükümlülüğü açısından ve bu ikisi arasındaki denge gözetilerek değerlendirilmelidir. Yalnızca sigorta ettirenin menfaatleri doğrultusunda ve reasürans şirketi tarafından yapılacak ödemeye güvenilerek yapılan, dayanağı şüpheli ödemeler, reasürans şirketine tazmin yükümlülüğü doğurmamalıdır.

SONUÇ

Lütuf ödemesi, hukuken herhangi yükümlülüğü bulunmamasına rağmen, sigortacının iradi olarak gerçekleştirdiği bir ödemedir. Ödemenin gerçekleştirilmesi kurumsal planlamalara, bir sigortalıyla mevcut ya da gelecekte kurulması amaçlanan sözleşme ilişkilerine veya toplumsal etki doğuran afet ve salgın benzeri rizikoların etkilerinin azaltılması gayesine dayanabilir. İradenin aranması nedeniyle kavram, irade bozukluğuna dayalı olarak yapılan ödemelerden ayrılır. Sigortacının bir tacir olarak basiretli davranma yükümü, irade bozukluklarını ortadan kaldırmayacağı için, hata nedeniyle yapılan ödemeler lütuf ödemesi kapsamında sayılmamalıdır. Unsurlarıyla genel olarak örtüşse dahi, sigortacının gerçekleştirdiği promosyonlar veya kampanyalar, lütuf ödemesi değildir. Pazarlama bütçesi çerçevesinde yapılan reklam ve benzeri giderler olarak değerlendirilmelidir.

¹⁰⁰ KOÇAK, Harun: Reasürans Sözleşmelerinde Kavram Sorunu ve Öneriler, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 2, 2022, s. 1906.

¹⁰¹ Bkz. PRICL, m. 2.4.3

¹⁰² GÜRSES, s. 124.

Lütuf ödemesinin hukuki niteliği konusunda, öğretide hâkim bir görüş tespit edilememektedir. Konunun uygulamada da irdelenmediği ve kavrama ilişkin, yükümlülük dışı olma vasfı üzerinden tanımda bulunulması ile yetinildiği tespit edilmektedir. Konuya ilişkin sonuca ulaşılmasında somut olayda taraflar arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Lütuf ödemesinin genellikle, sigortacının ahlaki nedenlere dayalı borç tanınması veya bağışı olarak nitelendirilebileceği düşüncesindeyiz. Sigortacı karşısında genellikle güçsüz durumda olan sigortalının, zor durumda kalmasına sebep olabileceği rizikolar nedeniyle gerçekleştirilen ödemeler bu kapsamda sayılabilir. Ancak, ahlaki borç tanınması için sigortalının maddi açıdan zor durumda bulunması veya tazmin talebinin reddi halinde zor duruma düşecek olması zaruri değildir. Konu açısından, ahlak kavramının iyilikte bulunma vasfı üzerinden ve geniş bir şekilde yorumlanması gerektiği savunulabilir. İkinci ihtimal ise, ödemenin bağış olarak gerçekleştirilmesidir.

Sigortacının yapmış olduğu lütuf ödemelerine dayalı olarak, doğrudan bir halefiyet hakkına sahip olmadığı uygulama ve öğretide genel kabul görmektedir. Tazminat ödemesinin bir kısmının lütuf niteliğinde olması halinde, bunun dışında kalan kısma ilişkin halefiyet gerçekleşecektir. Konuya dair yargı kararlarında, lütuf ödemesinin mevcudiyetinin re'sen incelenmesi gerektiği ve sigortacının, ödemenin bu vasıfta olmadığını ispat yükü altında bulunduğu belirtilmektedir. Taraflar arasında lütuf ödemesinin temelini oluşturan alacağın temlik edilmesi halinde, sigortacının temlik ilişkisinden doğan hakları kullanabileceği kabul edilmektedir. Bu yönüyle, lütuf ödemesinin TTK m. 1472/1 uyarınca halefiyet ilişkisi oluşturamayacağı; ancak, temlik ilişkisine konu edilebileceği anlaşılmaktadır.

Reasürans sözleşmeleri açısından tartışılması gereken husus, sigortacının gerçekleştirdiği lütuf ödemelerinin reasürans şirketi tarafından karşılanmasının gerekli olup olmadığıdır. Öğretideki ve uygulamadaki genel eğilim, aksi özellikle kararlaştırılmadıkça, reasürans sözleşmesinin bu yönde bir borç oluşturmadığıdır. Reasürans sözleşmelerinde yer verilen klozlardan, “kararı takip et” (*follow the settlement*) ve “kaderine tabi ol” (*follow the fortune*) da reasürans şirketinin lütuf ödemelerini karşılanmasını gerektirmemektedir.

Sonuç olarak sigortacı lütuf ödemesine dayanarak TTK kapsamında kanuni halefiyet hakkını kullanamayacağı gibi, reasüröre

karşı da bir talepte bulunamayacaktır. Bu durum, temlik gerçekleştirilmedikçe, ödemeye doğrudan ve yalnızca sigorta şirketi tarafından katlanılmasına sebep olmaktadır. Uygulamada lütuf ödemesi kavramının olduğundan çok daha geniş yorumlanarak, irade bozukluklarına dayalı ödemelerin de bu kapsama alınmasının, sigortacının üzerindeki mali yükü nedensiz bir şekilde arttırabileceği ve bu görüşten dönülmesinin yerinde olacağı vurgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ABRAMOVSKY**, Aviva: “Reinsurance: The Silent Regulator”, Connecticut Insurance Law Journal, C. 15, S. 2, 2008, s. 345-406.
- AKGÜN**, Evrim: Ferdi Kaza Sigortası Sözleşmesi, İstanbul 2017.
- AKTAN**, Coşkun: “Ahlak ve Ahlak Felsefesine Giriş”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 1, 2009, s. 38-59.
- AMASYA**, Serap: “Sorumluluk Sigortalarında Birden Çok Sigorta”, Sigorta Hukukunun İki Güncel Sorunu: İnsansız Araçlar – Sorumluluk ve Özel Sağlık Sigortalarında Birden Çok Sigorta Sempozyumu, İstanbul 2020, s. 531-566.
- ARAL ELDELEKLİOĞLU**, İrem: “Yangın Sigortalarında Yapı Malikine Rücu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, 2016, s. 985-1023.
- ATAMER**, Kerim: “Geçmiş Etkili Sigorta”, Prof.Dr. Sabih Arkan’a Armağan, İstanbul 2019, s. 223-243.
- BALDUĞ**, Emine: Zarar Sigortalarında Sigortacının Lütuf (Ex-Gratia) Ödemesi Kavramı ve Sonuçları”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 16, S. 173, 2021, s. 108-116.
- BANK**, Jonathan/ **LASLEY**, Linda/**MILLICAN**, Adrienne: “The Reinsurance of Environmental Claims – Shaes of Grey”, Tort & Insurance Law Journal, C. 26, S. 4, 1990, s. 778-792.
- BLYTH**, Toby/ **BROWNLEE**, Emily: “Lead Insurer or “Follow the Leader” Clauses: Binding (Re)Insurers to the Settlement of Claims”, Australian Insurance Law Bulletin, C. 32, S. 2-3, 2016, s. 27-29.
- BRADY**, Micheal/ **MONIN**, Lawrance: “Reinsurance Disputes: Death of the Handshake”, Defense Counsel Journal, C. 61, S. 4, s. 529-542.
- CAN**, Mertol: Türk Özel Sigorta Hukuku, Ankara 2018.
- CROLY**,Colin/**JEFFERIES**, Yvonne/**GREENWALD**,David/**DALLMAYR**, Reinhard: “Questions relating to Follow the Settlements in Reinsurance under English Law with Comparative Reference to the Laws of Germany and the USA”, Insurance Law Review, S. 1, 2012, s. 17-26.

- DOĞRUSÖZ KOŞUT**, Hanife: "Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Sisteminin Sigorta Hukukundan Kaynaklanan Uyuşmazlıklara Uygulanması ve Sigortacılık Tahkimi ile Karşılaştırması", Sermaye Şirketleri Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu içinde), İstanbul 2020, s. 9-47.
- EREN**, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2019.
- EREN**, Fikret/**DÖNMEZ**, Ünsal: Eren Borçlar Hukuku Şerhi, Ankara 2022.
- FEARNHEAD**, Ralph: "Follow the Fortunes Clauses in Reinsurance Law- Practical Problems in Ensuring their Effectiveness", Insurance Law Review, S. 3, 2012.
- FOREMAN**, Andy/**SNIDER**, Teresa: Reinsurers' Potential Liability for Retroactive Covid-19 Business Interruption Coverage, PorterWrightInsuranceAlert, https://www.porterwright.com/content/uploads/2020/04/Insurance_-Reinsurers-potential-liability-for-retroactive-COVID19-business-interruption-coverage1.pdf, (erişim tarihi: 20.11.2022).
- FRANKO**, Nisim: Yargıtay Kararları Açısından Zararı Ödeyen Sigortacının Üçüncü Şahsa Karşı Rücu Hakkı", V. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bankacılık Enstitüsü, Ankara 1988, s. 49-61.
- GÖRGÜLÜ**, Fatma: Zarar Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2022.
- GÜMÜŞ**, Mustafa: "Bağışlama Sözleşmesi", İstanbul Şerhi-Türk Borçlar Kanunu, İstanbul, 2017.
- GÜMÜŞ**, Mustafa: Borçlar Hukuku Özel Hükümler (Özel Hükümler), İstanbul 2018.
- GÜRSES**, Özlem: "The Construction of Terms of Facultative Reinsurance Contracts: Is Wasa v. Lexington the Exception or the Rule", The Modern Law Review, C. 73, S. 1, 2010, s. 119-130.
- HASNAS**, John: "Where is Felix Cohen When We Need Him: Transcendental Nonsense and the Moral Responsibility of Corporations", Journal of Law and Policy, c. 19, S. 1, 2010, s. 55-82.

- HATEMİ**, Hüseyin/**GÖKYAYLA**, Emre: Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, İstanbul 2015.
- HOFFMAN**, Willam: “Common Law of Reinsurance Loss Settlement Clauses: A Comparative Analysis of the Judicial Rule Enforcing the Reinsurer’s Contractual Obligation to Indemnify the Reinsured for Settlements”, Tort & Insurance Law Journal, C. 28, S. 4, 1993, s. 659-710.
- KANIŞLI**, Erhan: İsviçre-Türk Borçlar Hukukuna Göre Sözleşmenin Kurulmasında Yanılma, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2018.
- KATSCHTHALER/TOPSCH/KAPPLER**:Münchener Anwaltshandbuch Versicherungsrecht, (Höra, Knaut/Schubach, Arno (eds), 5. Auflage 2022.
- KAYIHAN**, Şaban: “Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti”, Cevdet Yavuz’a Armağan, İstanbul 2012, s. 1595-1624.
- KENDER**, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2021.
- KILIÇOĞLU**, Ahmet: “Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 31, S. 1, 1974, s. 395-446.
- KOÇAK**, Harun: “Reasürans Sözleşmelerinde Kavram Sorunu ve Öneriler”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 2, 2022, s. 1888-1915.
- KUL**, Muhammet: Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları, İstanbul 2020.
- MCINTOSH**, David: “U.K. Perspective on Problems Faced by Counsel in Insurance Cases”, Defense Counsel Journal, C. 60, S. 2, 1993.
- MEMİŞ**, Tekin: “Kısmi Hasar Halinde Sigorta Sözleşmesinin Feshi”, 22.12.2017 tarihli Sempozyum, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Ankara 2018.
- MERKIN**, Rob: “The Rome I Regulation and Reinsurance”, Journal of Private International Law, C. 5, S. 1, 2009, s. 69-84.
- NOMER**, Haluk: “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 55, S. 3, 1997, s. 243-260.
- OMAĞ**, Merih Kemal: Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, İstanbul 2011.

- OZOG**, Edward/ **SCLEGEL**, Stephen/**KEARNEY**, Kimbley/**ELLIN**, Jennifer: "The Unresolved Conflict Between Traditional Principles of Reinsurance and Enforcement of the Terms of the Contractual Undertaking", *Tort & Insurance Law Journal*, C. 35, S. 1, 1999.
- ÖLMEZ**, Fatih: Sigortalının Sigortacının Halefiyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü, İstanbul 2020.
- ROCHE**, David: "'Follow the Settlements" and "Claims Co-operation Clauses": Time to Settle Scor", *Insurance Law Journal*, C. 9, S. 2, 1998.
- SEROZAN**, Rona: Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan Borç İlişkileri, Öz, Turgut vd (Editörler) İstanbul Şerhi – Türk Borçlar Kanunu-Yürürlük Kanunu, İstanbul, 2019.
- SOPACI ÖZTUNA**, Birgül: Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Düzenlemelerinin Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'ndaki Düzenlemelerle Birlikte Değerlendirilmesi", *Batider*, C. 28, S. 3, s. 117-152.
- ŞENOCAK**, Kemal: Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Mağdurun Doğrudan Doğruya Sigortacı Karşısındaki Alacak Hakkı, *Batider*, C. 25, S. 4, 2009, s. 277-294.
- TEKİNAY**, Selehattin: Borçlar Hukuku, İstanbul 1974.
- TERCIER**, Pierre/**PICHONNAZ**, Pascal/**DEVELİOĞLU**, Murat: Borçlar Hukuku – Genel Hükümler, İstanbul 2020.
- TRAVES**, Roger: "In What Circumstances is an Insurer Bound by a Judgment or Settlement against its Insured?", *Insurance Law Journal*, C. 26, S. 3, 2015.
- ÜNAN**, Samim: "Deniz Yoluyla Yapılan Taşımalarda Yük Zararını Ödeyen Sigortacının Taşıyana Karşı Açtığı Halefiyete Dayanan Rücu Davasına İlişkin Bazı Sorular, (Yük Zararı)", 26.04.1991 tarihli Sempozyum, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1991.
- ÜNAN**, Samim: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku C. I ve II, İstanbul 2016.
- VANCE**, W.R: "The Contract of Reinsurance", *The Virginia Law Register*, C. 7, S. 10, 1902.

- VEED**, Mary: “Cutting the Gordian Knot: Long-Tail Claims in Insurance Insolvencies”, *Tort&Insurance Law Journal*, C. 34, S. 1, 1998.
- WİNDİANTİNA**, Wiwin/**SUPARMAN**, Eman/ **IKHWANSYAH**, Isis/**SURYANTİ**, “Nyulistowat: Ex Gratia as an Alternative for Settlement of Insurance Claims Outside the Court”, *Cogent Social Sciences*, C. 8, s. 1, 2022.
- WOLONIECKI**, Jan/**WILKERSON**, Kim: “The U.S. Corporate Defendant’s Captive Insurer’s Dilemma: Third Party Liability Claims and Recovery under English Law”, *Defense Counsel Journal*, C. 73, S. 3, 2006.
- YAZICIOĞLU**, Emine: “Mal Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Bazı Hususlar”, *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, İstanbul 2018.
- ZEVKLİLER**, Aydın/**GÖKYAYLA**, Emre: *Borçlar Hukuku – Özel Borç İlişkileri*, Ankara 2017.